

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

Theorhetor, Sive De Sacrae Eloqventiæ Maiestate. Liber Decimvsqvartrvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

THEORHETOR,
SIVE
DE SACRAE
ELOQVENTIAE
MAIESTATE.
LIBER DECIMVSQVARTVS.

PRÆFATIO.

D

EVENTVS tandem in ipsum sanctioris eloquentiæ, veluti sacrarium: de qua, cum graues imprimis, & sapientes viri copiosissimè disseruerint, faciam, quod facere periti artifices solent, qui gemmarum elegantias per angusto concludunt annulo: Sic ego quæcumq; ex istis sapientiæ oraculis depromere potui, breui sermonis compendio subijciam, daboque singularem operam, vt hic postremus robustioris iam facundiæ partus, non minus gratiæ flore, quam vtilitatis fructu commenderetur.

Atque imprimis mihi de dignitate cœlestis eloquentiæ non nihil dicendum est, contra impetitorum hominum audaciam; qui, cum omnem dicendi præstantiam ventosa quadam loquacitate, & inanissimis verborum pigmentis metiantur, sacros plerumque scriptores irridere solent procacius, quod istos orationis calamistros spreuerint potius, quam ignorarint. Et nobis quidem id conantibus peropportunos se locus obiecit, nam cum in exedram disserendi caussa ventissemus, Cæcilius, adolescens

in ipsa studiorum incudè positus, peregrinæ doctrinæ fastu tumens, & à Plauto, Plinio iuniori, ipsoque Cornelio Tacito, quos ille tanquam sua numina venerabatur, adhuc recens, deplorare cepit nostra tempora, quod nemo iam *palmas oratorias strenuè dentibus admoderet*, nemo ad superiora Heroum eloquentiæ tempora conaretur accedere; sed totus ille flos antiquæ facundiæ exultus atque repressus nostræ ætatis squallore, & veteris vbertatis siti prorsus exaruisset. Tum addebat, in sacras conciones, quasi in pistrinum, præclaræ cogi ingenia: hic tanquam nobiles equos phaleris, ephippiisque exutos ad molas confensescere, & pro ornatu habere barbariem. Nam quæ potest esse ista sacra eloquentiæ? De doctrinâ, scilicet Christiana? cuius argumentis nihil est humilius. *Magnam eloquentiam, tanquam flammam materia ali, motibus excitari, vrendo clarescere.* At hic videmus, eos, quorum indoles hecior, & præculta suauitas, si modo materiæ splendorem nacta fuisset, vbi ad huiusmodi argumenta ex amicus luxuriantis scholæ viretis, quasi in alium orbem.

Eloquentia sacra carpitur Cæcilio.

Eloquentia magna, tanquam flamma alita.

obtem venerint, repente, aut rerum sterilitate torpentes exarscere, aut inquinata dictione, quasi resides aquas, & plurimum luti secum trahere. Quod si vernantius ipsa se veteris fecunditatis memor explicare cupit oratio, rerum tamen horror, & mœstitia necessarid confundit. Quale enim delectamentum est apud plebeas aures, & oscitantes muliereularum circulos, de tritis quibusdam bibliorum historijs longo & inerti verborum circuitu disserere, aut Christiana religionis rudimenta tractare, aut à vasto quodam & agresti motu in vitia dicere, res tritas, & ad fastidientis stomachi nauscam, tam sæpè inculcatas? At vero in profana, quam appellatis, eloquentia, siue in vmbatilibus spatijs libeat excurrere, siue forenses palmas atrectare, hic audiuntur rerum complexiones maximarum, hic sensus vberes, hic sententiarum stimuli, hic opulentissima doctrinæ supellex, hic plausus, & fauor omnium.

Eloquentia forensis opulenta.

Hæc iste cum intemperantius effudisset, nesciebam, an magis deridere hominis deberem imperitiam, an indolere tam pueriliter in nugis lasciuienti: Cum Theophrastus noster, vir, quo nec magnis disciplinis instructior, nec ad omnem rationem humanitatis commodior, cum fastum hominis præ clara oratione perstrinxisset, cepit de maiestate sacre eloquentiæ, & eius argumentis, copiosius differere, vt à sacris oratoribus plerunque istas opes non tam nesciri, quod antea dicebamus, quàm contemni ostenderet. Perstringam summa totius dissertationis capita, & quidem paulo ornatori stylo, quando hic oratoris partes agimus.

Eloquentia sacra excellentia.

Sic equidem existimo, sacram illam sanctorum virorum eloquentiam tantum humanæ præstare, quantum sol vmbre, flamma fumo, diuina mortalibus antecellunt. Etenim quæcunque ad grauiorem eloquentiam, siue excitandam, siue inuertiendam faciunt, fertilibus quædam seges sapientiæ, grauissimarum rerum argumenta, Dij præpotentis afflatus, incredibilis ardor animorum, suavis quædam prudentiæ œconomia, sermonis maiestas, solidaram adminicula virtutum, theatra denique ipsa, & confessus, & gloriosissima laborum præmia, huic vni tam propensè fauent omnia, vt meliori cœli riuo iure secundata videatur.

Sacre eloquentia dignitas, ex materie nobilitate, ac primum, quam graues sint in ea de Deo sermones.

CAPVT I.

PLacet igitur primum, strictim & quasi per transennam videamus cœlestis illius eloquentiæ argumenta, quibus mirum in modum nobilitata collucet, vt suos oratores, vel infantissimos, per se faciat eloquentes. Occurrent hic tibi non fabellæ, & nugæ, non humana sapientiæ leuissima quædam choragia, sed maximarum rerum lumina, Deus, Angeli, Christus *Ἰησοῦς*, rex ipse Angelorum, Christianæ religionis mysteria, A postolorum triumpho, Martyrum laureæ, Virtutum decora, supplicia improborum, æternæ denique illius apex felicitatis.

Eloquentia sacra effectus. Eloq. sac. materia.

At vero de Deo, qui sermones? non ij, quales in Platonis, aut Stoicorum schola floruerunt, sed qui ex altissima fluunt sapientiæ, & ex ipsius æterni Patentis sinu deriuantur. Deum ibi audies, mentem ab omni mortali concretionem secretâ, optimam, sapientissimâ, sanctissimâ, spiritum per omnia commeanter, & singulis vniuersi partibus quasi accuratissimâ lyre fidibus intentum, qui fluentium rerum canticum iucundissimâ varietate temperat ingenitus, immortalis, perpetuus, solus, ipse sibi locus, & mundus, & maximus quidem mundus, sapientiæ, sanctitatis, intelligentiæ, vitæ rationum, formarum, cui spirans omnis, intelligensq; natura, & habere, & agere non desinit gratias.

Deus mudo, vt lyra intensus.

Tertull. lib. contra Praxeam cap. 5.

Cernes deinde, vt graditur apud Prophetas insigni maiestate. Cherubinis insidens, & celeri ventorum turbine circumquaque rapitur. Sexcenta consequuntur currum milia, in quibus igneæ cohortes Angelorum, copiosâ luce circumfusa radiant, sol tanti, tamque stupendi numinis vmbra potius, quam effigies, ad eius nomen expauescit, adamantinæ cœli portæ contremiscunt, intendunt se flammæ nubes, & lucido quodam horrore totum hoc æris spatium circumuestiunt, mugiunt tonitruum fragores, præmicant fulgura, volitant procellæ, ruunt fulmina, im-

Sol vmbra Dei. Dei nomē quantum.

mixtique grandini rutili carbones depluunt. Hinc discedit cœlum, hiant terrarum latebra, terrore perfusi manes mortuorum Regem sentiunt. Hæc tibi magnificam numinis speciem inurent.

Deus ætæ puerus. Dei Attributa.

Cumque sit eius natura maximè simplex, nec contineat in se quicquam admistum sui dispar, atque dissimile: habet tamen attributa varia, quæ sigillatim spectata, quantam dicendi, & quam fertilem materiam suppeditant? Ecquando exhaustietur immensitas illa, qua longe aliter quàm is, qui cœlo, & terris aquas præbet Oceanus omnia suo ambitu præcingit, in vniuersum diffusus, in se totus rediens, imo nunquam à se exiens, in se, & in cunctis, semper totus implens cœlum, & terram. *præsente potentiâ, non absente natura.*

August. l. 7. de ciuit. Dei c. 30.

Quando satis prædicabitur infinitas, mentis humanæ nodus? quâ exeat, quò se condat nemo nouit, imo nec exire ab alio, nec in aliud se condere certò nouit, hæc demùm *beata ignorantia est, quòd scimus ignorando.*

S. Dionys. Areopag. epist. 5. ad Dorothæum.

Quid illa æternitas immensæ, atque interminatæ vitæ tota simul, & perfectæ possessio, qualis est Tempus certè, quod perpetuas micantium siderum conuersiones æquis passibus comitatur, faterur se haud scire, quid sit, aut vnde venerit, se labi, fluere, nasci, occidere, longam veluti catenam in hoc mortalitatis regno vicissim remeando versare, sibi vni incrementa damno esse, hanc vero intactam, illibatam, semper anum, semper formosam Virginem, quæ nec iuuentutis fonte, nec argenteis Canathi fluij, vorticibus indigeat, quibus deterta prioris æui fuligine, nouo gratiæ flore rubescat; Hinc illa perfectæ, & stabilis, atque in eodem felicitatis vestigio consistens immutabilitas, quæ cum omnia per hanc rerum humanarum vicissitudinem videat agi, volui, reuolui, & quasi per eandem setram diuersis motibus reciprocari, tota sibi hæret sine villo sui aut dispendio, aut incremento.

Æternitas Dei.

Quid si eius scientiam consideres, qua se, qua omnia à se orta intelligit, qua tot cœlara in æthere partim errantium, partim inerrantium stellarum simulachra nominat, qua perpetuas dierum conuersiones consignat, qua imbrum stillas percenset, qua arenas numerat, qua profundissimas scrutatur voragines, qua subit, & explicat omnia; Num rectè istud occurret? *Ecquid improsum est tibi, qui nosti omnia, & nulla natura est, nisi quia nosti eam?* Quid si potentiam, qua cœlo imperat, qua terras sustinet, qua calcat inferos, qua sexcentos mundos condere, conditoque vel tenuissimo halitu distare potest: Quid si alia innumera coneris inuestigare? quoties argumentorum oppressus magnitudine cogentis exclamare: *ô altitudinem diuitiarum!*

Augustin. v. 1. c. 3.

Anni tui dies vnus, & dies tuus non quotidie, sed hodie: quia hodiernus tuus non cedit crastino, neque enim succedit hesternò. Hodiernus tuus æternitas.

Quid dices de tanta maiestatis inexhausta

sta bonitate, quæ cumulatissimum totius perfectionis florem complexa, nullius rei indigens, omnium opulentissima, se toti nature, atque adeo huic nostræ mortalitati profundissima quædam liberalitate profundit?

Quid de inexplicabili prouidentia, quæ clauum vniuersi regit vigil, & infomnis, suo semper operi assiduus, atque intentus? num tot oculis tibi spectare videtur res mortales, quot sunt in illo pulcherrimo ætheris domicilio collucentium formæ stellarum? num tot manibus regere, quot eius potestatis insignia? num tot pedibus lustrare, quot præsentia sunt indicia?

Quid de singulari misericordia, qua huiusce vitæ subleuat miseras, imbecillitatem erigit, solatur viduitatem, instruit inopiam, lenit acerbitates, & quasi rotas sit ex maternis vberibus conflatus, ita se missilorum infantium solitudini, atque orbitati, præsentem vbique, & clementem Deum impertitur?

Quid si eius scientiam consideres, qua se, qua omnia à se orta intelligit, qua tot cœlara in æthere partim errantium, partim inerrantium stellarum simulachra nominat, qua perpetuas dierum conuersiones consignat, qua imbrum stillas percenset, qua arenas numerat, qua profundissimas scrutatur voragines, qua subit, & explicat omnia; Num rectè istud occurret? *Ecquid improsum est tibi, qui nosti omnia, & nulla natura est, nisi quia nosti eam?*

Quid si potentiam, qua cœlo imperat, qua terras sustinet, qua calcat inferos, qua sexcentos mundos condere, conditoque vel tenuissimo halitu distare potest: Quid si alia innumera coneris inuestigare? quoties argumentorum oppressus magnitudine cogentis exclamare: *ô altitudinem diuitiarum!*

Iam cum ad illam lucidissimam sanctissimam Triadis caliginem deuenies, vnum in trinis personis, si liceat intuebere, Patrem rerum omnium optimum maximum, qui dum acerrimo præstantissimæ mentis oculo se intelligit, & quasi in flagrantissimi nitoris speculo suam ipsius faciem contemplatur, filium generat *κερατῶν λέγεμα*, viscerum ingentem partum, vt appellat Synesius, atque adeo imaginem non quidem sublevis, & tenuibus impressam lineamentis, sed æterno diuinitatis caractere signatam, Deum de Deo, & Patri

Gratia Angelorū. D. Aug. l. 12. de ciu. Deit. c. 9.

Gloria Angelorū.

Officium Angelorū.

rum molitor. Deus erat in Angelis condens naturam, & largiens gratiam, vasa myrthea dices, aut crystallina ab ipso vniuersitatis artifice comparata, & omnibus artis enucleata lenocigijs, in quæ diuinitatis riuus, tanta, & tam inuitata donorum fragrantia depluerent. Denique si gloriam considerabis, quæ gratiarum amplitudinem est consequuta, toties in Deū videbis amoris similitudine transfusos, atq; absorptos, tum in hoc felicitatis domicilio fidos terrarum ministros, nostræ salutis propugnatores, depulsores miseriarum, auspices felicitatis, Ducēs, altores, pædagogos, & vt summatim dicam, amore germanos, seruos obsequio, auctoritate patres.

rebat. Plena omnia stupris, & edibus, inquinata, & turpissimis voluptatibus, immanitate belluarum. Quicquid auaritia in tapinis, luxuries in flagitijs, quicquid in nocturnis bacchationibus potenter, quicquid in fastu supercilio, insanis honoribus arrogancia potuerat, hoc totum effuderat. Scilicet penè ipse iam coelo gignarum more admouebantur, vt beatorum excluderentur domicilia, cum interim terti, vecordes, & impij mortales impellati in propriorum liberum ceruicis sic victimaria, miscellorum tantum primo cruore, inferorum aras respicebant, & inter funestissimas epulas, nidoreque coctorum patuulorum, quos ipsi suo sanguine genitos huius lucis & sursu priuant, & pulabantur.

Incarnationis Christi maiestas.

CAPVT III

Verum enimvero cum multa sint in diuinis istius plenissima maiestatis, persona tamen Christi Domini, vna est totius Christianæ doctrinæ caput, & omnium argumentorum seminatium, à qua multiplicium curricula sermonum explicantur, & in quam omnia longe, lateque sparsa reuoluuntur. Num vero quoties incarnatum Deum dicimus, toties purissimi Angelorum cætus obstupescunt, toties horrore perfunduntur mortales, toties contemiscunt inferi? O profundissimam consiliorum caliginem! o mysteriorum maiestatem! iacebat humana natura in æterni squalioris sordibus, turpis, lacera, deformata, eruentis ipsis Dæmonum pedibus protrita, atque conculcata: nullius timor numinis, nulla inferorum suspicio, religionis sensus nullus. Erant omnes pietatis igniculi in hominum mentibus restincti, & quasi in ipso fomite præfocati: Vbique Dæmonum simulachra, Dæmonum aræ, Dæmonum templa, & quod dicere pethorresco, in ipsis excisis, atque funestatis Dei altaribus, Dæmonum vexilla, trophæa, triumphales arcus fulgebant. Terrarum orbis luctuosissima facies partim foedissimi lupanaris, in quod omnes omnium libidinum sentinæ defluerant, partim etiam amphitheatri cuiusdam ex scelerum colluue, & humano cruore macerati, speciem præfe-

rebat. Plena omnia stupris, & edibus, inquinata, & turpissimis voluptatibus, immanitate belluarum. Quicquid auaritia in tapinis, luxuries in flagitijs, quicquid in nocturnis bacchationibus potenter, quicquid in fastu supercilio, insanis honoribus arrogancia potuerat, hoc totum effuderat. Scilicet penè ipse iam coelo gignarum more admouebantur, vt beatorum excluderentur domicilia, cum interim terti, vecordes, & impij mortales impellati in propriorum liberum ceruicis sic victimaria, miscellorum tantum primo cruore, inferorum aras respicebant, & inter funestissimas epulas, nidoreque coctorum patuulorum, quos ipsi suo sanguine genitos huius lucis & sursu priuant, & pulabantur.

Natura humana calamitosa ante verbi incarnationem.

Theodoretus in ser. de legibus habet multa de hoc tetro, & deformi mundi statu ante Christum, & humano cruore macerati, speciem præfe-

Dei in demum nostris inuenit. Clorip. emicant. parat. florum. rari. d. naturam. yberum.

verum similitudine paruulos capiant, labrum poculi modica caruncula obductum pufionis ori supponunt, quod mihi videtur praetantissimus doctor his verbis expressisse.

3. Proffer. Sicut lac non transit nisi per carnem, ut paruulum pascat, qui panem edere non potest: Sic nisi sapientia Dei, qua panis est Angelorum, ad homines dignaretur venire per carnem, nemo ad verbi contemplandam diuinitatem posset accedere. Quia ergo lux non poterat comprehendere, ipsa lux mortalitatem subiit tenebrarum, & per similitudinem carnis peccati participationem dedit luminis veri.

Aug. ep. 7. Sed quod magis mireris, hoc corpusculo vestitus, nihil immutatus fuit Deus. Homo quippe ad Deum accessit, Deus a se non recessit, s. Leo ser. nec hominem consumpsit, sed ita assumpsit, ut non naturaliter nec inferiorem naturam consumeret glorificatione, nec superiorum numeret assumptione. quod ingeniosissima similitudine Sanctus Augustinus declarauit.

Aug. l. 1. de doctrina Christi. Sicut cum loquimur, ut id quod in animo gerimus, in audientis animum per aures carneas illabatur, fit sonus verbum, quod corde gestamus, & locutio vocatur, nec tamen in eandem sonum cogitatio nostra conuertitur, sed apud se manens integra, formam vocis qua se infinet auribus, sine aliqua labe suae mutationis assumit. Ita verbum Dei non commutatam, caro tamen factum est, ut habitet in nobis.

Iob. 38. E- Merito itaque sanctissime Iob, mirabaris, & querebas, Quis conclusit ostium mare? quis vero alius, nisi rerum omnium parens, qui in ipso mundi nascentis exordio tantam, & tantam late diffusam aquarum molem, tanquam in vte circumclusit: nunc autem in exhaustum illud aeternae sapientiae pelagus tam paruus Virginis vtero circumscriptus? Quis posuit nubem vestimentum eius, & caligine quasi pannis infantia obvoluit? quis? nisi, qui hac corporis nostri nubecula his tam fragilibus, & prope nullis artibus Deum immensam delineauit? Quem vultem constituit, nisi stupendam illam vniouem silentio potius venerandam, quam verborum multitudinem praedicandam? Verè Domine hoc est opus tuum, opus (inquam) tuum, de quo Propheta dixerat, consummationem & abbreviationem faciat Dominus in medio terra.

Philostr. postica vultus est.

46. 10.

Natiuitas ipsa in tanta rerum spoliatione, atque humilitate plena dignitatis.

CAPVT IV.

Cerne deinde quae vitae primordia, qui progressus, qui exitus fuerit Deo, qui hac operosissima mundi totius molitione in cunas hominis fuerat machinatus, non est inuentus in diuersorio vllus angulus, qui caeli depositum exciperet. Primum sibi lectulum stravit in praesepe animalium, postremum in patibulo furciferorum. Cogita illam agrestem domunculam, desertam, semirutam, frigidae tempestati, ventorumque flatibus vndique peruiam, quam tamen crebrae de caelo faces magna dignitate circumuestiunt, Ita hic sanctus Hieronimus est vna Tarpeia, qua de caelo sapiens fulminata, ostendit quod Deo displiceat. Grande aliquid intus geritur, & quod humana mens capere non possit. Virgo scilicet inter palustres tugurioli cannas, & pecorum anhelitus, fundit ex vtero regem Angelorum.

Praesepe descriptio. Et domuncula.

Hieron. ad Marcell. ep. 18.

B. Virginis elegantia.

Proh sanctam fidem! quae puellae species? haecine diua est, an radius diuinitatis? habitus quidem pauperulae mulieris, sed vultus auctoris. Quae frontis maiestas? quae genarum modestia? quis fulgor oculorum? quae venustas oris? quot, & quam caelestes gratiae in ista facie renident?

Vide S. Fulgent. ser. 5. de Epiph.

Hic vero renellus, & lactens, qui Matris affusus pectori tam molliter appetit vbera, filiolus est Virginis, Deus humano corpusculo vestitus, gestatur quidem ut paruulus; sed adoratur ut Deus, paruulus in praesepe, immensus in caelo, vilis in pannis, in stellis gloriosus. Tam tenerae manus orbem rotant, tam parui ocelli solem illuminant, tam exigui pedes calcant inferos. Sed interim perflant venti, & in tenellos artus paruuli nulla elementia desaeuiunt, quando & ipse nostra causa voluit vitam a supplicijs aulpicari. Heu seuos infantiae labores! heu rerum omnium inopiam! Heu tolerantiam filij, heu misericordiam Matris!

In Christi infantia labores exclamatio.

Sed qui vitae telam ab istis rerum asperitatibus orsus fuerat, eandem aetum nobis laboribus totam pertexuit. In ipsis adhuc materis visceribus delitescens, profani imperato-

*Christum
viator &
exul na-
scitur.*

ris edicto domicilium mutare compellitur, ne ex patrij cœli affectione primum spiritum delibaret, viator nascitur, exul nascitur, nato subinde, & vix quadraginta dierum infantulo aliud exilium decernitur, intentatur teneto, & adhuc ex angui iugulo sequi sumi regis mucro, parvulorum, quos hic crudelitatis turbo demestruit, pene cruore respersus, ex cultis victimariis ereptus, in vltimas barbaræ gentis oras fugit sine lare, sine pignore, sine hospite, orbis terrarum exul, ferme à communi luce, & spiritu seclusus.

*Persona Christi plenissimum maiestatis
theatrum.*

CAPVT V.

*Videndus
Nicephor.
l. 1. ca. 40.
qui Christi
effigiem
staturam
describit,
& inter
cetera
commemorat
eum
fuisse
in
p. ov. p. ip.
p. ov. p. ip.
p. ov. p. ip.*

AT quis vir æterni Patris, æternus filius, Angelorum delicia, beatorum lumen, Princeps pacis, humanæ salutis parens, assertor nostræ libertatis, mundi restitutor, in quo ne minimus quidem vnguiculus fuit, qui non spiraret diuinitatem. Si quidem frons maiestate plena, quod illi cum cœlo perpetuum erat loquebatur commercium. Ita grauis, ut terteret, ita amabilis, ut illiceret, terteret quidem improbos, humiles vero, atque abiectos erigeret. Tanta autem inter vitæ acerbatis serenitate renidebat, ut non dulcius micaret stellæ, non serenius fulgeret lacteus circulus, non placidius spirarent Etesie. Nasus leni, & modico tractu diffusus, non rugosus, non asper, non aduncus, cœlestem beati pectoris spirabat prudentiam. Oculos infra superciliorum arcum blandirentur nitidos soles dixisses, eum increparent fulgura, cum perumprent animos flumina. In labris omnes gratiæ sessabant, omnis affluebat lepos, hinc lactis, & mellis sumina, hinc nectaris riuus, hinc iugis cœlestis sapientiæ torrens exundabat. Tota eius vita clarissimarum virtutum fulgur fuit, oratio tonitruum.

*Vide Arn.
l. 1. aduers.
gentes de
cuius sen-
sibus hæc
expressa.*

Vnus fuit cuius vocem, & imperium febris ardores, aquæ intercutis, & veterinosa, fœdæ vitiligines, corporisque omnes cruciatus fugiebant, cuius tactu vis sanguinis profluenter ebullientis repente consistebat, cuius oburgationem immersi miserorum visceribus Demones perhorrescebant. Vnus fuit qui claudos currere præcipiebat, & iam emicabant;

porrigere mancos manus, & iam molles articulorum commissuras explicabant; capros membris assurgere, & repente lectulos deportabant, alienis paulo ante ceruicibus delati, cæcos videre, & iam cœlum diemque cernebant, qui sine oculis fuerant procreati. Vnus fuit ad cuius castigationem infana se coercerebant maria, procellarum turbines, tempestatesque fidebant, qui furentis elementi terga lenissimis passibus impune calcabat, vnde ipsi stupentibus, & se ad conditoris famulatum abijciente natura. Vnus qui numerosissimam quinque millium hominum turbam se per saxa, & solitudines affertantem, quinque panibus saturavit, & ne præstigiæ viderentur incredulis, sex sportarum sinus reliquit utrumque fragminibus impleuit. Vnus qui vestes inferorum, mortisque repagula potentissima voce refregit, & post tertium diem funeris rediit ut cadauera, et pollinctorum fascijs expedit ut. Vnus qui mentis humanæ latebras, abditosque recessus permearet, & quid quisque animo volueret, quid consilij ageret, disculis simulationis integumentis explicatissima peruideret. Vnus qui cum vna voce funderet, à diuersis populis, & dissona oratione loquentibus intelligebatur. Vnus denique potens vbique opere, & sermone pauper in nostris, diues in suis.

*Passio ipsa plena maiestatis, & magnorum
argumentorum seminarium.*

CAPVT VI.

Quod si oppressa virtus maxime luctosa est, qualis iniicitur animo species, cum illum in nostra salute procuranda inuidiæ flamma circumuentum, pro nobis iectum, & fumantem videmus, dum faces in nostrum exitum comparatas suo cruore restinguit.

Factus pro nobis victor, & victima: Et ideo victor quia victima, pro nobis sacerdos, & sacrificium: ideo Sacerdos quia sacrificium, faciens nos de Dei seruis filios, de Deo nascendo, nobis seruiendo. Eheu tantum virum seruilibus flagris subiectum! finge enim hæc à me non narrari, sed à te videri.

Constituitur in domo prætorio infelicissimi.

Hum Spectaculum, nudatur corpus verecundum, purissima virginis partus, & a foedissimis lorarijs diuerberatur ad necem. Instant illi voce, & flagellis, cruore non minus ebrij, quam vino, ad columnam alligant, verberibus contundunt, plagas plagis ingerunt, crebris ictibus locus resonat, ex membrorum laceratione vis sanguinis existit, & iam in toto corpore nulla corporis facies, cum innocentis agni ne minima quidem vocula, inter summos cruciatus audiebatur. Addunt satellites supplicijs contumeliam, nam purpura suo sanguine purpuratum corpus induunt, coronam rigentibus spinis aculeatam venerando capiti alligunt, Regem salutant, & os Regis percussunt, ac terretimam redundantium coenarum popinam cum sputis afflant speculo Angelorum.

Carnificiu
audelitas.

Christi
contume-
lis à sa-
tellitibus
facta.

Compassio
Christi cum
affectibus
ppis.

Luctus in
morte
Christi.

Tertullus de
patientia.

13.
Patientia
iam.

sui redundatiam magna æquanimitate distingueret, cum erumpentes inde bestiolas in eodem specus, & passus foramine se carnis iudendo reuocaret.

Vides Iobum magna, & illustris pompæ ferculum Deo, & Angelis spectatoibus progrediens, sed quem Iobum? non iam apud suos nominatum, non auctoritate grauem, non affluentem diuitiarum copia, non numero seruitio stipatum, non vestis nitore fulgentem, non præclarissima gloria circumfusum, sed Iobum nudum, & orbem, irrisum, Iobum in sterquilino, ulceratum, fetidum, purulentum, hunc inquam Iobum vides, in quo scilicet, tanquam in turri aenea triumphorum caelestium vexilla desiguatur? Quantam igitur putas Christi fuisse maiestatem? quantam in aeterni parentis sinum refusam esse gloriam, cum is inter crudelem inimicorum petulantiam despectus, vexatus, sputis illtus, victus funibus, caesus flagellis, spinis laceratus, in cruce demum atrocissima laniena deformatus extremum spiritum pro hominum salute tam constanter, tam pie, tam feliciter effudit.

Iobus.

Christi
charitas
patientis &
fortis.

Crucis
maiestas.

Crux pu-
rius lucet
quàm Luna.

Non mihi quidem crux videtur patibulum ignominiae, sed iniuria perfuncti periculi, prædicatio amplissimi beneficij, testimonium præteriti temporis, trophæum fortitudinis, ara gloriæ, theatrum amoris, agnum vere magnum, quod ubi tanti cruoris purpura fuit delibutum, nunc inter angustorum diadematum margaritas purius fulget quam luna inter micantium ocellos siderum, & in apicibus regum triumphat, quod furciferorum pedibus fuit antea subiectum. Ingens profecto hic liber, ex quo magnorum voluminum series, & infinitorum argumentorum existit affluentia.

RESURRECTIO TOTA SAPIT dignitatem, & secundam habet argumentorum materiam.

CAPVT VII.

Quid deinde? At illi feroces animi nondum morte, cruciati, cruce satiati, etiã bellum gerunt in mortuum, & attentissimã quidem obseruant omnia, ne quis corpus è tumulo surripiat.

Xxxx

Redit

Christi-
surgens
uimphi.

Redit tamen illa mens, redit victrix, glorie
sue splendore quasi purissimis vestibus ami-
cta, innumeris Angelorum beatorumque ci-
uium choris septa, quorum alij (opinor) tri-
umphos canunt victori, alij gaudio tripudi-
ant, alij palmas, & lauros praeferunt, alij iu-
cundissimam caelestium florum messem ple-
nis manibus inspergunt. Interim anima sub-
tiliter influit in corpus, quod in morte reli-
querat, sui que pene simillimum facit: Nam la-
pidem statim permeauit, nec eius subtilitati
marmoris soliditas resistit. Et vbi tam oris pal-
lor? vbi illira sputorum feditas? vbi concre-
tus sanguis? vbi spinarum vestigia, vbi liuen-
tes humeri? vbi manantes cruoris tui? vbi fla-
gellis artus concisus? Tam breui momento tan-
tae ignominiae fuligo deterfa est, & glorie ful-
gor occupauit omnia. Et nunc quidem frons
serena, nunc illustres oculi, nunc ad gratiam
rubescentes genae, nunc os purpureum, nunc
collucet, & vibrat auro caefaries; ad summum
totus est quasi sol prorumpens e nube.

Christo
admira-
bilis pul-
chritudo
resurrecta.
Gregorius
Nyss. orat.
de resur.

Ωσπερ κατὰ τὸ προκείμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν θεῶμα ἐγφᾶς περιεστράφη, τὸ τὰς ὄψεις ἐκ ὑπὸν λαμπρῶν ἐξανιζόμενον. οὐτὴν πᾶτα ἡτὸ χριστοῦ εὐλογία κατ' ἀγάπην λάμπουσα, τὸ τοῦ ἡμῶν τὸ μέγα φῶς ἀπεργάζεται.

Non aliter quam in spectaculo nobis aliquo
proposito lumen vnum ex innumeris facibus
conflatum perstringeret aciem oculorum, sic
omnis Christi benedictio in resurrectionis ful-
gens gratia, magnum animis. nostris splendo-
rem immittit.

Ascensio typus est gloriae, & nostra pignus
fides.

C A P V T VIII.

Specta deinde triumphos ex hac victoria
consequutos, & videbis non quidem qua-
drigis albis per laureatas militum cohore-
tes volantem, sed lucida nube circumfusum,
penetrantem in illas aeternis sideribus illu-
minatas domos, suae glorie iam diu destina-
tas. Quae gradientis maiestas, quae oculorum
fulgura, quis vultus splendor, quae lux ex to-

Christo
ascendit

to corpore defluit? Mirantur illibati stellarum
ignes, obstupescit luna, sol ipse moderator
siderum, fons, & dispensator luminis, suas te-
nebras cum tanti luminis fulgore comparatus
ingenuè fatetur, caeli deinde omnes sanctissi-
mo horrore perfusi, certatim sibi tam sanctum,
tam augustum, tam diuinum, hominibusque salu-
tare sidus, omnibus votis desiderant; verum
maius est quam vestris sedibus detineatur,
longius ut apparet, progreditur, & recta in-
uolat in aeterni Patris sinum. Aperiantur illae
tot saeculis clausae fores, & caelestis trium-
phator ingreditur. Quanta, quam velocitatem
stupenda caelestium militum acies occurrunt
intranti! qui vultus! quae lumina! qui appa-
tus! qui flores! quae suffimenta! qui venien-
tium hinc & inde beatarum mentium concur-
sus! quae colloquia! quis amor! quae vniuerso-
rum iactitia! Qui Patris aeterni, & filij comple-
xus! quam sancta! quam suavis! quam fidelis
confociatio! hoc ne Angeli quidem possunt
dicere.

Ascendit in caelum, ad Patrem scilicet fru-
ctum carnis praeferens, in discipulis iustitia semi-
na derelinquens, Dominum euntem ad caelos
non praecedit, sed comitatur gloriosa captiuitas,
non ante vehiculum ducitur, sed ipsa euehit sal-
uatorem: Quodnam enim ministerio dum filium
Dei filium hominis suscollit ad caelum ipsa ca-
ptiuitas portat, & portat.

Panegyricorum sacrorum magnam, & vbe-
rem esse materiam in sanctissima Virgine
Maria Dei Matre.

C A P V T IX.

Qvod si panegyricorum etiam flores co-
gitat, & volucris, atque incitata luxuria-
ni cupit in mulierum laudes oratio.
Noli, quae, noli apud Isocratem Helenam
quererere, illam Martis & Veneris luctuosam
facem, in quam venalis lingua myrocheria,
lacruentis ingenij diuitias sophista pictior ef-
fudit.

In promptu est quam laudes, & quae tibi
laudationis praemium reddat cum fenore,
Puella toties mundi iam prope depositi, & in
aeternis sordibus ingemiscentis precibus, ac
votis.

Oratio
volucris
Helenae
sax. Ma-
ris & Ve-
neris.

Mariae
gentium
adueniens
votis.

totis expetita, quinquaginta ferme saeculorum opus, quae à mundi cunabulis ad eius usque cunas effluerunt.

Tanta molis erat naturam Genitricem Deo, Dominam mundo, vitae reparatricem Mortalibus parturire.

Humilis quidem est eius species, sed quae plurimum hausit de caelo, ni se tamen illi caelum nunquam antea sic omnium ornamentorum copia diffluens penitus affudit. Noli tibi hic fingere fucati medicamenta candoris, genasque cerussatas, vibratos ferro crines, nodosque tortiles per inexplicabiles mæandrorum sinus implexos: noli querere putpurissam, sibi, baccata monilia, stalagma, mureculas, muscaria pauonina, totumque illud muliebris mundi choragium, quod pulchritudinem mentiri potest, non facere, scena est enim ineptiarum pretiosa, quam illae studiosa luxuria conquirunt, quae carius volunt infanire.

Muliebris mundi descriptio.

At certe vna pulchritudo est, quam mentis integritas efficit, virtus Dei color, & ille quidem totus afflorescit Virgini, quam omnium virtutum integer, atque illibatus decor, tanto gloriae coronat fastigio, ut nihil sit in diuinis operibus nec splendore magnificentiis, nec suauitate dulcius.

Et certe cum attentius cogito, mihi videtur ille summus rerum artifex, & moderator Deus, in hac vna anima proprie conformanda seipso vsus exemplari, meliori quodam pollice in opus incubuisse, & delicatissimis industriae lenocinijs in hanc vnam sui vere imaginem luxurialse, ut esset quod in aere rerum humanarum positum, omnibus imitandum proponeret.

Quam ob rem vbi stellis mens purior, & tot exquilitis alluens ornamentis illapsa est in corporis contubernium, non est illi iniecta fax ista foeda, quae à nostri generis auctoribus primum accensa, latissime in totum postea genus deflagrauit; sed ut puro, & micanti auro sapphirus, aut adamas purior inolefcit; sic illibato corpori castissimus animus Dei ita dispensantis manibus inditus est, ut nulla conceptae Virgini labecula generis adheresceret.

Editus est deinde in lucem parrus ille matris aureus, cui ego facile crediderim mitiores caeli faces clementius illuxisse, & è diuturno squallore recreatam risisse naturam, quod sibi tunc oboitam lucem putaret, cum eam

libaret oculis, è cuius vtero fons ipse lucis erat emerurus. Educata est deinde puella inter pudicissimos parietes, in sanctissima patriarum legum disciplina; & in ijs magnarum artium instructa studijs, quae aduenienti Deo nobilius instruerent sacrarium. Premebat annorum moras antegressa virtus, & vix legem ferebat aetatis, cui ponere natura leges erubuerat. Iam à prima ipsius aetate, tot in ea micabant doctes, quot serena nocte fulgent in caelo stellae, instar candentium gemmarum suis orbibus affixae; habuit enim, ut scitis in tota vita mirificam omnium virtutum societatem, quibus illam veluti aetatis telam praclarissimis figuris pertexuit. Enituit aliqua formae elegantia, sed eam parum pudici mores infusearunt: Aliam pudicitiae lumen exornauit, sed obsoleuit superbia; alia natalitijs imaginibus clara, virtutes in ceris habuit; alia laudem à pueritia collectam ante virtutis maturitatem decoxit; alia fortitudinis gloria praefulit, sed virginitatis laurea caruit. Ad summum nulla inuenta est, quam non aliquis naeus ex ista fatali hominū corruptela deriuatus intinxeat. Maria vna est, in quam magnifice consentiens, atque conspirans omnium virtutum consensus, ut nihil pudori venustas, nihil gravitas demissioni, nihil comitas grauitati, nihil maiestati simplicitas, nihil constantiae facilitas, nihil denique (quod autem fuerat inauditum) matris nomen Virginitati detaxerit. Omnes in ea pariter certabant virtutes, omnes vincebant. Sed neque natura bonis erat destituta, nam formae quaedam in eadiuinitas perstringebat aspectus, trons pudica, verecundiae sedes molliter asurgebat, sub nigris, & acuatissimis supercilij emicabant dulces oculorum faculae, quae quam fortiter in intimum pectus Numinis penetrarant, quis ignorat? Nasus venustissime incuruus castigatam fronti columellam faciebat, labra subtilia mitis facundiae, & caelestium gratiarum receptacula, magna sermonis affabilitas, summa incessus modestia, vultus sine mollitie decorus, sine fastu grauis, in perpetuo sereno positus, exundantem de caelo vim laetitiae vix capiebat. Longum esset caetera persequi, omnia dixerò, cum Dei matrem dixerò, sed hanc dignitatem cum omnium non dicam hominum, sed etiam Angelorum linguae pro viribus praedicant, cogentur exclamare, De dilectissima numquam factis.

Maria educatio.

Maria virtutes.

Quantum Maria ceteras matronas doctibus superavit.

Sic enim sermo S. Epiphanius describit, ubi quoque dicitur σερμὴ κατὰ πέντα, ὀλιγὸς λόγος, ὑψηλὸς, καὶ ἁπλοῦς, ἰσορροπία.

*Ecclesia o-
pus Chri-
sti.*

*Ecclesia opus Christi magnificentis-
simum.*

CAPVT X.

ETiamne parum maiestatis habere vide-
tur Ecclesia sanctissimo Domini cruo-
re fundata, & ad hunc vsque diem locu-
pletissima ornamentorum omnium accessione
propagata? E quidem videre mihi videor illam
Christi sobolem nunc aureo curru, & lucenti-
bus quadrigis inter constita palmis virentibus
nemora, lætissimo cursu volastem, cui plura
sunt grademata, quam comæ arborum, plures
coronæ, quam igneæ siderum formæ connec-
tuntur, plures intexti auto, & margaritis tri-
umphis, quam sunt oræ, partesque terrarum:
Neque enim suam gloriam his mundi curri-
culis, & vitæ spatijs definiuit. Fertur autem
victrix, triumphatrixque vniuersi per calcatas
Dæmonum ceruices, per impetella suis vesti-
gijs tumentium satraparum capita, per tot hæ-
reticorum turmas florentissimo Marte concis-
sas, per tot cerastas comminutos, quorum et-
iam fatum nuper extractæ è vepreculis expe-
ctant nitidula.

*Apostolo-
rum vo-
catio.*

At quibus initijs ad hanc gloriam effloru-
it: duodecim homuli, qui? auctoritate graues?
nihil illis contemptius, opulencia copiosi?
quid magis nudum, aut destitutum? elo-
quentiæ glotia celebres? nihil infantius:
iam tamen illi è fluuiorum ripis, & piscatu
recentes, callosis ex diuino labore manibus,
longa macie torridi, & omnis conciliatricu-
la illius vrbauitatis expertes, rustici è tugu-
rijs, & mapalibus educti, triumphos regum
meditantur, partiuntur inter se orbem terra-
rum, victorias, & spolia definiunt, per abrupta
montium, & disiuunctissima quæque regionû,
igneis veluti quadrigis euecti volitant, tetun-
tur pene extra solem, & sidera, per squallen-
tes arenarum tractus, per tostas vehemen-
tissimos solis appulsu regiones, per aeterno
frigore rigentes plagas: in quibus nullum
humani cultus vestigium. Perueniunt deinde
ad numerosissimas gentes, pugnant nudi, lace-
ri, inermes, contra Reges, satrapas, præsidés,
iurisperitos, sacerdotes, fluentis in suos hume-
ros totius mundi aciem excipiunt, pertuadent
impijs religionem, auarissimis paupertatem,

*Apostoli
viri for-
tissimi in
hominum
conuersio-
ne.*

omni libidine inquinatissimis castimoniam, &
quod stuporis plenum est, contritis Dæmo-
num simulachris, templisque falorum numi-
num excisis, cruciarij vexilla in clarissima luce
terrarum defigunt; fulgurent deinde mucro-
nes in iugulum exerti; tonent minæ, ruant qua
parte volent armorum fulmina, præsto sunt
qui excipiant, qui toto pectore mortem in-
duant, & vincant moriendo.

Ex eo semine se tradit Ecclesia pusillus *Ecclesia*
grex imprimis, tanquam nidulus inter scopu- *incorru-*
los gentilitatis affixa, quæ melioribus afflata si- *tum.*
deribus crescit in immensum, tunditur, vexa-
tur, premitur, iam de eius vita conclamatum
putatur, iam vespillones tumulum apparant,
iam meditantur exequias, cum illa nouis viti-
bus repubescens, & felicibus euecta pennis
tranat maria, & ex ruinis suos triumphos in-
staurat.

*Duris ut illex tunsa bipennibus
Nigra serax frondis in Algido,
Per damna, per cales, ab ipso
Ducit opes, animumq; ferro.*

*Quanta & quam præclara laudationis ma-
teria in sanctorum Martyrum certami-
nibus, & religiosa sanctorum vita.*

CAPVT XI.

Qua voce præstantissima Martyrum pro-
fide certamina, & magnificentissimam
triumphorum gloriam prædicere pos-
sim? hic mens obstupescit, rigent membra:
præstrictus tot radijs hebescit animus, sui ar-
gumenti magnitudine absorbetur oratio.

Instruuntur, proh fidem, & religionem!
toto terrarum orbe carnificinæ, nouis, inuisis,
inauditis suppliciorum generibus apparatus-
simæ, instant Imperatores barbari, exitiales,
funesti, humani generis laniffæ potius, tor-
toresque impurissimi: quam Principes, & quos
vno verbo clarius appellauero, Neronés, Do-
mitiani, Decij, Diocletiani, atque ex veteti
illa immanitate, Sapore, Mammuchæ, Duna-
ani.

Hoc vnum habent in votis, vt Ecclesiam Imperatorum
illam cœli plantam, iam læto gemmarum res bar-
partu turgentem, & se per dumeta hilarius lati
esse.

quid olim Ecclesia intendant.
 efferentem, tormentorum procella, cruotisque humani fluctibus obruant. Producentur ex omni terrarum regione Episcopi, sacerdotes, senes, auctoritate graves, religione sancti, aetate venerandi, quibus se comites adiungunt, matronae, & Virgines, sexus imbellis, tenetique sterculi parvulorum, quorum aetate feris ipsis poterat videri miseranda. Trahuntur ad Praetorum subsellia, & a subsellijs ad amphitheatra publicamque lanienam, vnius criminis rei, quod summum nomen colerent, in omnes benefici, solis Dæmonibus inuisi, torquentur corpuscula, quibus vix erat vulnere locus, non habebant quæ ferum recipere, habuerunt tamen, vnde vincerent.

Martyrii supplicia.
 Sed quid dico, ferrum, iam neruus, & mucro, & virgæ plumbeæ, & ferrei pectines, & yngulæ, & cætera exquisitissimorum suppliciorum instrumenta, quæ sine horrore ab ipsis crudelitatis administris aspici non poterant, pro ludo, & delicijs habebantur. Feræ ipsæ alijs semper feræ, solis martyribus clementes nasci videbantur, quod celeritate mortis sevitia facerent compendium; Quamobrem aliam tormenta quærebantur. Ardebant liquato plumbo perfusi, lento igne cremati, nunquam & toties mortui; In vicem nocturnorum luminum ardebant, inter arenæ proteruam licentiam, & lasciuientium greges ebriorum, quibus clariotes, stellas cælum non habuit.

Torturorum varia genera.
 Mugire cogebantur in Tauris æneis, valentissimo igne succensis, qui ad Symphoniam beatarum Mentium eis cabantur. Obijciabantur Vesps melle delibuti, solè flagrantissimo, purissimis apibus ipsi castiores. Premebantur torcularibus, quorum beatissimus cruor vinum erat Angelorum. Includebantur scaphis lento, & exquisito supplicij genere per varias mortes cruciati, quos pro domo cæli manebat immensitas.

Martyrium constantis.
 Torrebantur in ferreis cratibus, qui sparsos floribus, lucentibusque margaritis interstinctos pro Christo lectulos spreuerant; Atque inter tot pœnarum acerbitates cum vena cruoris ebulliente, concisisque carnibus paulatim cum sanguine vita deflueret, manebat tamen gloriosissimi facinoris conscientia erectus animus, contemptor deliciarum, pœnarum irrisor, sui victor, triumphator tyrannorum, qui tot sibi ora ad Dei laudes celebrandas data putabat, quot erant in corpore vulnera,

in quem hoc carnifices poterant, quod aduersus solem nebulæ, qui denique ex carastis, & crucibus, & incendijs integere uolabat in cælum. O fortunatam mortem, quæ naturæ debita Christo præcepta est! d' solem ipsum beatissimum, qui vos ex rogis in cælum tendentes excepit!

Vos fortissimi dum vixistis, nunc postquam à nobis excessistis, sanctissimi milites, nobis hanc patriam vestro cruore peperistis; Vos frementes populos, & effusos in tam exilia corpora carnificum globos magnificentissimo patientiæ spectaculo superastis.

Vos cælum aperuistis, Vos calcastis inferos, Vobis pro diademate, & coronis candentes galeæ fuerunt, pro margaritis vulnera, pro exquisitis dapibus ieiunia, pro voluptuarijs hortis saxa, & solitudines, pro confectis voluptate balneis stagna glacie rigentia.

Actum est vobiscum præclare, beatissimi, nam inter palmarum vestrarum fructus mortui, properantem spiritum effudistis in victoria. Vobis vero tot sunt tumuli, quot ora terrarum: tot laudes, quot ora gentium: tot triumphi, quot pompæ virtutum: stat ipsa trophæorum vestrorum moles magnificis insculpta literis, vestro ipsorum cruore feliciter exarata, amplis illuminata gloriæ sideribus, quibus vt luceant faces succendit aeternitas.

Qua vero in parte miraculorum eos constituit, quibus tota pene vita martyrium fuit, qui eas humanæ vitæ blanditias, quibus oppressa virtus conuiuere nonnunquam solet, fortiter à puero repudiarunt, qui se à corpore, & hoc sensuum commercio auocarunt, qui ad diuinarum rerum cognitionem curam omnem, studiumque traduxerunt, homines curarum illecebris, & negotiorum anfractu expediti, toti hærentes origini suæ Deo, quibus ciuis ieiunium est, paupertas opulencia, cruciatu delicia, qui quod rarum, & difficil-

limum est, antequam morerentur, sponte ceperunt exire de viuis.

* *

Xxxx 3. 84.

SACRAMENTORVM MAIESTAS,
& Ordinis præcipua quedam excel-
lencia.

CAPVT XII.

Cum Ba-
ptismo ni-
hil com-
parari.

Qvod si Ecclesiam iam constitutam cõ-
sideres, eam augustissimam, quam à
cœlesti sponso accepit sacramentorũ
dotem fertilissima dicendi seges, maior etiam
admirationis ratio suggeretur. Quos mihi
fontes ex toto illo historia naturalis apparatu,
quam aquarum salubritatem, quæ salientium
venarum miracula inuenies cum baptismo
comparanda? quo Dæmonum vires tanquam
in humido serpentes deficiunt, quo tota infe-
rorum machinatio refringitur, quo eluto cor-
pore induit animus sanctitatem. De quo cer-
te, & reliquis Ecclesiæ mysterijs multa hic
meditatur animus: sed ad singularem ordinis
maiestatem mea festinat oratio.

Sacerdotij
potestas
admira-
bilis.

Quanta est Deus bone! quam stupenda
quam pene incredibilis hæc potestas, quæ non
vno contenta munere, duas easque omnium
amplissimas diuinæ virtutis dotes amplexa est
Eucharistiæ consecrationem, & integram pec-
catorum condonationem. Quid ego iam mi-
rer ad vnam Moysis virgam, modo cruentos
amnes fluxisse, modo discessisse maria, modo
in se resoluta coaluisse, modo largas aquarum
venas saxis exiluisse. Hæc sacerdotis potesta-
te superata videmus. Verba quippe sacrosan-
cta cum pronunciat, continuo aut sit sanguis
Christi: aut eum inhibet, peccatorum pelagus
exarescit, aut eum retinet, insanae veluti flu-
ctuum attolluntur moles, aut eum saxo, &
adamante duriora ferit pectora, lachrymarum
copiosum imbrem elicit, perennisque diuinæ
gratiæ riuus in animos influunt.

Cœlum.

Miramur deinde hoc vno verbulo, fiat fir-
mamentum, tantam, tam splendidam, tam spe-
ciosam molem: tot lucentium signorum velu-
ti picturis vermiculatam, tot facibus collu-
stratam, atque tot miraculis refertam emer-
sisse.

Eucha-
ristia.

At hoc mirabilis vna sacerdotis voce, De-
um ipsum, à quo cœlum, tellus & amnes, &
maria, & quidquid ætheris omnia cingentis
amplexu continetur, emanauit, se in orbicula-
tam modici panis speciem inducere.

Miramur ad Helix præces ignem de cœlo Nihil
delapsum in victimas. Hoc mirandum potius comparat
quoddam ad sacerdotis verba Deus noster ignis dicitur
omnia comburens in fluit in hostias. Mira-
mur ad imperium vnus principis Iosue so-
lem in medio cursu repressum constitisse. O-
bediente Domino voci hominis, parum quod Christi
sol in cœlo steterit: Hoc illustrius, quod ille, Eucha-
ristia est sol, veluti de maiestatis solio de-
tractus, in sacrificantis inueniatur mani-
bus. Quid multa? stupemus, quoties ad hanc
vnus puellæ orationem, fiat mihi secundum
verbum tuum: Deum, Deum (inquam) hu-
mano corpusculo circumuestitum: Ac hoc in
sacerdotis manibus quotidie perfectum ven-
eratur. Proh fidem numinis! quales &
quantas oportet esse manus istas! Quam præ-
claras, quam innocentes, quam pudicas, quam
venerabiles esse oportet istas manus, quæ
Deum cœlitus excipiunt, Deum tangunt,
Deum tractant!

Quanta, & qualia esse oportet ista labia,
quàm pura, quàm impolluta, quàm augustis
labia, quæ Dei vnigenam filium, Angelorum
amores, & delicias, mundi reparatorem Chri-
stum, intra sua claustra demissum, cum omni
veneratione salutant! quid dico salutant? imò
ipsum sacrosanctis verbis eliciunt.

Quid de reliqua potestate licet mihi dicere
mihi verò licet, quod est libere pronunciare.
Hæc sacerdotes, terrarum Principes vestris ge-
nibus aduoluit. Hæc miserorum catenas dis-
soluit. Hæc inferorum vectes, & repagula dis-
fringit, hæc veterem draconem trionis huma-
mani siti rabidum conterit. Hæc æstus & flam-
mas extinguit. Hæc os putei furialis obturat.
Hæc cœli fores aperit. Hæc ad omnipotentis
Dei mortales contubernium introducit. Au-
dax fuit illud Helix: *Vixit Dominus Deus*
Israel in cuius conspectu sto, Si erit his annis res,
Et pluuia, nisi iuxta oris mei verba: homi-
nionem vnus, pauperem, contemptum, longa
macie torridum, per triennium cœlum clau-
sisse, nubes verborum impetu attonitas con-
trouisse, iam iam lapideos imbres detorsisse.
Magnum fateor, sed maius, quod sacerdotes
nostri faciunt, qui eadem lingua sanctorum
operum administra claudunt interos, & cœ-
lum ipsi, qui ingredi cupiunt, diuinissimè recu-
dunt. *numis honorati sunt amici tui Deus,* ni-
mis abundè rebus humanis indulgisti, qui ho-
mulos ex Adami luto concretos ad hunc glo-
riæ apicem extulisti.

Hic

Job 40.

Hic te appello Iobe virorum omnium qui sunt, & erunt, fortissime, si quicquid tibi ex pulveribus resurrexerit, & cum Deo tot olim sermones miseret, deque divina potentia distiterit: si nunc Deus, quod antea fecit, tibi loquatur de turbine & dicat:

Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabor te, responde mihi, nunquid nosti ordinem in caelo, & pones rationem eius in terra? Nouerunt sacerdotes, & hierarchiae caelestis imaginem constituunt in terris. Nunquid ingressus es profundam maria, & in nouissimis abyssi deambulasti? ingressi sunt sacerdotes ingens quasi mysteriorum pelagus, & in arcans Dei ambulat. Nunquid aperi tibi sunt porta mortis, & ostia tenebrosa vidisti: eadem ipsa aperiunt, & claudunt sacerdotes.

Nunquid produces luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terrae consergere facies? Gratiam ita Deo disponente pene producent, & in mortalium animos infundunt sacerdotes. Nunquid mittes fulgura, & reuerentia tibi dicent, adsumus: Anathematum fulmina mittunt, & retrahunt sacerdotes vici sacrorum. O ministerij potestatem, o Dei liberalitatem! Ecquis erit ita stupidus, & vegeors, ut in hac ditione, quasi in suo gloriatur, ut dominari desideret in clero, ut Dei clauibus abuti, non uti velit.

Hae si quis oratoriè velit vberius exornare, latissimum campum inueniet, in quo exultare possit.

EVCHARISTIA: MIRACVLVM
plenum munificentiae, & magnus argumentorum campus.

CAPVT XIII.

IAm cum ad illud Eucharistiae Sacramentum deuenis, *μυστήριον* verè ut appellatur à D. Dionysio, *τό πάντων ἰερὰ χρώμα* *Ἰοῦ & ἱεροτέλης ἰατρῶν*, audebis irrita iam pueris gentilitatis comparare miracula colosofos puta Rhodios, & pensiles hortos Semiramidis, & Cretae labyrinthos, & aram ex conibus, & mortuorum somnia Mausolea, & si quid est nugarum huiusmodi, Proh reculas, & marcescentes vmbrias vanitatis!

Eucharistia vna est, cui iure illud conuenit *πρόπαν ἰπώτος*, trophaeum amoris, Christus quippe Dominus, cum gloriosissima legatione perfundus in aeterni Patris contubernium reuolaret, quod amici facere solent, à suorum complexibus aegrè diuulsi, & in longinquas terrarum oras profecturi, ut apparatissimum munus eligant, quod in perpetuum beneuolentiae pignus, & amoris solatium suis relinquunt, hoc perfecit tantò nobilius, quanto dilexit ardentius, & potuit magnificentius. Neque enim suis expressam in cera, aut in auro politissimis lineamentis effigiem, non sigillum, non anulum, non quidpiam simile donauit, sed corpus, & sanguinem, animum, mentem, diuinitatem, se denique totum, quod poterat *ἅπαν ἱερῶν* suis fratribus tradidit, ut corpus, quod ex argilla nostra traxerat, caelum autem ut iam radijs gloriae vestitum suo iure repetebat, arte mirabili, & ante hunc diem inaudita cum caelo, & terris ita diuideret, ut eodem vtraque pars non diuiso, & comminuto, sed toto plenissimo frueretur.

Est istud hereditarium munus testamenti eius noui, quod nobis ea nocte qua tradebatur crucifigendus, tanquam pignus sua praesentia dereliquit, munus augustum, sanctum munus, manerum omnium cumulatissima perfectio. Mirare quantum uoles sumptuosam illam, & plane magnificam Iustiniani Imperatoris mensam, quam in templo sanctae Sophiae dedicauit, stupendum plane donarium, in quod terra, marique delibatas opes, puta lignorum, metallorum, gemmarum omnium purissimum florem studiosa luxuria congesterat, ut in unum orbiculum vniuersi orbis miracula colligeret. Ego vero satis mirari non possum in Eucharistia non friuolam donarium opulentiam, sed caelestium gratiarum iuge quoddam seminarium, fontem clarissimarum virtutum, culmen bonorum omnium.

Enimvero minime mirum est, cum & illum contineat, cuius riuus omnia resparguntur, uerò orta crescant, crescendo maturitatem assequantur, & matura nunquam senescant. Nec immerito magnus ille Basilius Eucharistiam appellat *καρπώτιον τῶ ἁγίου*, bonum enim est, & bonum illud, quod sapientissimo Moyse fuerat antea promissum.

Ostendat tibi omne bonum.
O rem admirandam antea! Verbum Dei humeros artus induit, nunc in hostiam induitur.

Eucharistia trophaeum amoris.

Basil. hom. de charitate Eucharistiae ἅπαν ἱερῶν ut nominat.

Gaudencius tractatu secundo.

Cedrenus de Baro. ad annum Iustin. 31.

S. Basil. ep. ad Amphilochium.

ὅτι τὸ πᾶν δὲ λόγος τῆς

*Origenes
aduersus
Celsum
Gregor. de
gloria
marty-
rum in
Polycarpo.*

tur : Antea cernebatur in sinu Virginis, nunc cernitur inter manus sacerdotis: Antea niueo lactis rore pascebatur, nunc purpureo pascit sanguine: Antea corpus nostrum assumpsit, nunc se in nostrum corpus infudit. Antea se adiecit ad humilitatem carnis, nunc se transmittit in speciem exigui panis.

Quid, quod sub tam paruis inuolueris totus est, quid quod in minima particula totus, quid quod non illapsus e' celo, quod nunquam deserit, sed cum hostia modo profus mirabili repente coniunctus existit, quid quod ut diuinitas replet mundum, & tamen vna est: Sic innumerabilibus locis consecratur, & tamen vnum corpus est.

Quid quod licet frangantur, & imminuantur species. Christus tamen non secus ac adamas e' fracto crystallo proficiens, non confractus, non diuisus, semper illa sus est. Deinde hæc non sunt plena miraculorum?

Quid dicam de ipsis Sacramenti copiosis fructibus, qui in totam Christianorum vitam ex eo fonte latissime diffunduntur? Deo agglutinari, quid dulcius? Deo vesci, quid suauius? Deo saginari, quid lautius? Dei sanguine in venas admisso irrigari, liquecere, perfundi, quid fecundius? hoc libidinis fomites profocantur, hoc sagittæ Dæmonis insunguntur, hoc aspersæ medullis, & visceribus cupidinum faces intepefcunt, hoc castissimæ flammæ ardore reuiuiscunt, hoc omnis sanctitatis decor efflorescit.

*Origenes
aduersus
Celsum
Gregor. de
gloria
marty-
rum in
Polycarpo.*

Αποὺς ἐδιδόμην σὺ μο. γενομένους, ἀγίων
τι καὶ ἀγίων ἀποὺς μετὰ ὑγιῶς προδίδ-
ομεν αὐτῶ χαριζόμενοι.

Quamobrem miror vos sapientes viri, qui iam in ipsis Ecclesiæ incunabulis Eucharistiam in turricula argentea solebatis asseruare, non minus subtiliter, quam religiosè, hæc quippe significastis turrim esse forum, e' qua mille clypei penderent, quibus tota vis inferorum, quasi fluctus ad scopulos allisis hebesceret. Laudo te Remigi sanctissime, qui in eo calice aureo, quem Rhemis, in vrbe tui nominis obseruantissima, tuis posteris reliquisti, non minus dominici sanguinis receptaculum, quam tuæ illius frogalis munificentia monumentum cælari iussisti, litteras non tam opere, quam ingenio tuo deauratas.

Haurias hinc populus vitam de sanguine sacro.

Vere enim hæc vita est, cuius participes esse non possunt, Qui verbo tenuis, corde sicci, & Cypria mente aridi sacris intersunt, vel etiam communi-
nicant donis, lambunt quidem petram, sed inã carna de-
nec mel sugunt, nec oleum.

Forum quoque esse in eloquentia sacra omnium angustissimum.

CAPVT XIV.

Sed tu rostra fortasse adhuc cogitas, & iudicum sublellia, in quibus illam grauem, & magnificam dominari putas eloquentiam. Concipe igitur animo si potes, tribunal summi iudicis, & tremendam illius diei maiestatem, quo cæli columna magno fragore, demittitque concussa cum ipso Angelorum horrore, & metu contremiscunt, quo stellæ repentino flammæ traci decussa, vt frondes arborum decedunt, quo luna cruentabitur, quo purissima solis faces atra fuligine induent.

Quale erit hoc forum, cum post tumultus, strageque bellorum, post morbosam ætatis contagionem, pestilentiumque febrium ardore in mortalium corpora perbaechatos, post ferarum incurfiones, & carnificinas, post luctuosam agrorum vastitatem, sanemque rabiosam enectis pastam eadaveribus, post terræ motus, post aquarum eluiones, infinitaque plagas gentium, omnia continenti ardebunt incendio, cum ipsæ æternorum fluminum venæ siccabuntur, & quæ nunc celo minantur operosissima ædificiorum molitiones, in crustatæ marmosibus auro, & argento micantes inter minuti pulueris quisquillas deflagrabit.

Cum arma, & trophæa, & Regum sceptra, & coronæ, & tiaræ, & diademata, & nugæ in pabulum ignis cedent, & gemmæ spumantis freti detrimenta, quibus pretium libido fecit inter flammis, his credo dapibus iætas, & alactes crepitabunt. Quale illud spectaculum, cum cælestes tubæ ingenti firmitu personabunt, cum tot corpora, tot iam sæculis casta, tot millia, quæ pontus hausit, ignis absorbit, ferrum consumpsit, ferarum dentes moluerunt, morbus attriuit, mors ad summum interemit; tam repente per-

per textis ossium commissuris, carne vestita, & spiritu animata consurgent? Quale erit tribunal iudicantis, cuius superbissimos Reges cuncte terrerunt infantis? quot tunc ardentium eurrum millia circumstant, quot famulabuntur Angeli? quanto improborum terrore praeferetur illud signum, magnum Crucis signum, a consecratis toties despectum, toties irrisum, toties conculcatum? Quis incessus, quae vox, quis vultus iudicis, quis pavor mentium, quis pallor corporum, quae omnium trepidatio?

Quinam cum Deo sint iudicaturi.

Inferni pena.

Quanta illa scena, quam gloriosus confusus futurus est, cum illi hominum despicatissimi, illi verberones, illi *semavis* toto terrarum orbe iactati, vexati, infinitis supplicijs consumpti, radiatis fulgore capitibus sedebunt de Regibus iudicaturi? Quale, & quam insperatum iudicium, cum ad illam *fulminatricem sententiam* tot barbarorum principum apices contriti, tot purpurae, tot fastus, tot amores terrarum vno agmine detruentur ad inferos, vt eo igne in aeternum ardeant, cuius hic noster pictura est, o ferales le Gros prunis ardentibus constratos! o funesta draconum cubilia! o inexcrabiles flammaram laqueos! o vermem conscientiae inexpiablem! o poenas immortales! o longam aeternitatem!

At quantum ex altera parte, & quam plenum magnificentiae theatrum, tot florentissimi Martyrum exercitus, tot Prophetarum oracula, tot grauissimorum sacerdotum coetus, tot chori Virginum, tot sidera, quibus empyrea caeli facies collustrabitur! quae triumphantium gloria, quis plausus exultantium, quis salutarium concursus, quae voluptates, quae deliciae, contrita mortalitatis tyrannide, & in aeternum extinctis tot precariae, & male haerentis vitae laboribus, atque molestijs, Deo perfundi, de Deo impleri, de Deo viuere.

Hac si quis parua existimat, in quibus illa sumptuosa, & grauius anhelas desudet eloquentia, videat sane an in Catulli passere, aut Pittaco Melioris, aut musicae Luciani, aut in mioutulis negotiorum humanorum causis plus sit habiturus foecunditatis.

Tantum argumentorum in sacra eloquentia maiestatem melius a Christianis Oratoribus sustineri, qui liquidiorem hauriunt spiritum de caelo.

CAPVT XVI.

Certe iam, vt vides arguenti maiestate in eloquentia sacra multis partibus Christiani vincunt oratores: reliquum est vt videamus, an cum ipsi in maiestas speciosam, & locupletem hereditatem veniant, eam sua inertia neglectam, vastam, atque incultam reliquerint. Fortasse enim ijs caret adiuuentis, quibus excitari magna triumphantis eloquentiae decora porterunt, fauore numinis, ingenio, liberalibus artium studijs, diligentia, exercitatione, praemijs denique amplissimis.

Primum, si quod vestri etiam statuunt Oratores, virum bonum esse Oratorem oportet, nec illum quidem eloquentiae gloria fieri magnam, aut celebrem, sine aliquo afflatu diuino: Cumque omnes constet animos, acerrima quadam agitatione, & veluti diuino spiritu, qui singulis vniuersi partibus intenditur, esse repletos: Quibus tandem magna mens illa plenius se affundit an ijs, qui acceptas a Deo ingenij dotes ad rerum humanarum quisquillas traducunt, & quasi hamis aureis vilissima piscantur animalcula? Num verò ijs potius, qui cum se in Dei aere, & peculio totos esse cognouissent, magno, & alacri animo se in societatis humanae commercium, in Reipub. Christianae decus & solatium, & in procuranda mortaliu salute, pesent in ipsum Angelorum coarubernium emiserunt? Quod vt commodius facerent plerique, non modo blandissimas illas voluptates, quibus oppressa lux mentis extinguitur, constantissime repudiarunt, sed ipsi etiam ordinarijs, quibus hic contineri videtur spiritus, & vita perfundi, penè auncium remisere.

Qui verò magis ingenio valent, quam qui detertis vitae labeculis se veluti limarius speculum, caelestibus radijs obijciunt, vt pleniori luce collustrentur: Quam qui ab vxorij curis, & his negotiorum procellis remoti, toti sunt in rerum diuinarum contemplatione defixi, qui ab ipsa prope tumultuaria sensuum consuetudine abrepti, beatarum mentium vitam

Yyy

Scholastici
uari;

amulantur? Qui liberalibus disciplinis vehementius incumbunt, quam qui hoc ex Dei moderatoris consilio faciunt, qui virtutem, & scientiam suam patrimonium ducunt, qui in Christiani nominis luce, & florentissimis orbis terrarum scholis assiduo versantur, qui diligentia sunt ita contenta, & flagrant, & auida, ut nullum diem, sine nobili diuinæ illius suppellectilis accessione præterfluere atque excedere patiantur? Exinde quæ diu in hac vmbrosi vita studijs impalescentes sunt meditati, iam matura, & miti suauitate decocta, deferrunt in publicum, excitatione continua, labore pertinaci, fructu copioso, ostentato in nulla.

Et si quæ vltimo loco commemoravi, præmia expetuntur, quibus exstimulatus inardescat animus, num tandem magnum, & munificum, & Deo dignum palmarium est, salus animarum?

Eloquentiæ
sævam docere est imitari Christi-
um.

Quanta, & quam suavis est gloria, in Dei famulatu esse, Deo in procuratione humanæ salutis inferuire, Deo militare, cuius vim, & arma inferorum potestates pertimescunt. Quid aliud Christus fecit in terris? quid Apostoli? quid Martyres? quid tot Doctorum cœtus fecerunt? Quid magnificentius, quam bellum gerere cum vitijs? Dæmonum vires infringere, perirumpere iniquitates, animis iam mollitis atque subactis inferere sapientiam, quæ in æternam frugem adolescat? Quid optatius, quam iuuentutis ingenta hoc virtutum succo imbueri, quam illa cædida nobilissimæ pubis examina, castissimjs disciplinis excolere, & prima face surgentes in hac ænarula virtutes deosculari, quam corroborata iam honestatis laude firmatos continere, quam pauperibus solatio, diuitibus ornamento, ignaris luci doctis gratiæ, omnibus esse subsidio? & alios quidem adhuc in terris ad pietatem confirmare, alios parturire, alios in cœlum iam præmisisse? Quis non malit inter hæc magnarum artium decora quam inter rosas e-

Præceptorū
hænos in bene eruditissimam
vita inueniuntur.

non malit inter hæc magnarum
artium decora quam
inter rosas e-

morit.

Effectus sacra eloquentia plane admirabiles,

CAPVT XVII.

AT verò cum eloquentiæ maieftatem ex rebus gestis ab oratoribus, fructuque copioso in Rempub. & in omne genus hominum deriuato, tum etiam, ex splendidissimis in proficiganda improbitate virtutibus, metiri etiam oporteat, Verèdum est, credo, ne corona Ctesiphontis tam ambitiosa, & superflua eti oratione perita, aut vibrata, tam infelici semper exitu in Philippum Regem fulmina, aut Catilina, non tam Ciceronis eloquentia, quam C. Antonij armis iugulatus, aut male diuina Philippica efferatus Antonius, aut post damnationem superuacua oratione defensus Milo, in conuentione cum illo glorioso celestis eloquentiæ fructu veniant.

Habemus certè, quæ opponamus magnificentiſſima rerum spectacula, ab oratoribus Christianis, iſſique non ferro, & terrore succinctis, sed innocentia, amore, beneuolentia fretis edita, expugnatos Reges, refræpatas potentium virorum libidines, vrbes victas, Prouincias, miti eloquentiæ fulmine concuſſas, peragratas non tam passibus, quam victorij nationes, nouos, & antea illibatos mundos ad fidem Catholicam adductos.

Nondum Christi Apostolos loquor, de concionatoribus Catholicis dico, qui varijs temporibus floruerunt, vicerunt opera gigantum, fluentem in se negotiorum molem exceperunt, exceptam fortissime sustinuerunt, sustentatam cum laude, & gloria gesserunt, immutabant peruersissimos rerum status, obtruserunt frementibus inferis, flagitijs castimoniam, rapinis charitatem, impietati religionem, perdidit, ac proſtigata licentiæ disciplinam. Dederunt rebus nouis auctoritatem, pondus antiquis, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem, omnibus vero ordinem, atque naturam.

Video quantum hic mihi ad dicendum campus aperiatur, sed non excurram quantum poterero, tum quod ista sint aliorum iam pressa vestigijs, tum quod in tam spectabili luce sint posita, ut nullum recessum, nullam obliuio-

173.

nis umbram admittant. Etenim per Deum im- mortalem! quis decem Oratores Atticos, cum vno Atheniensium ciue beatissimo (inquam) illo sene Arcopagita comparare audeat? qui postquam repudiatis suae gentis erroribus, Christi fidem complexus est, vidit, quid inter- esset inter umbram, & solem, inter fumos, & ignem, inter vanitatem eloquentiae, & solidi- tatem sapientiae. Denique inter Demosthe- nem, & Paulum, inter Platonem, & Chris- tum: seclusam, quam tenebat, inter modicæ urbis muros eloquentiae, velut aquulam, mira- tus est ingenti quodam torrente rerum coele- stium absorberi, & insignitos terrarum orbes fecundissimo partu refundi.

vestigio tantus Rex, & tam ferox purpura- tas cernices Christi iugo submisit. cum sui ex- emplo traxit populos innumerabiles, & ad simile factum, similemque virtutem poste- ros, per torlabentium saeculorum curricula propagavit, qui Christianissimi vere terrarum Reges, pro huius nominis gloria tam saepe arma tulerunt, & gentes barbaras non minus luce virtutum, quam fulgore gladiatorum ter- ruere.

Quod si etiam in perexiguis seminibus, vbi in concipientem, comprehendentemque na- turam inciderint, tota vis est, & spes magna- rum arborum, quantam censet fuisse magni illius Oratoris gloriam, qui in Clodouæo, nō vnius urbis, aut prouinciæ, sed amplissimæ gentis primitias consecrauit? Multum profe- cto debet Francia Clodouæo, qui istius flo- rentissimi regni, tam parua cunabula, magna incrementorum accessione locupletauit: Plus debet Remigio, qui Clodouæum Christia- næ religionis ritibus imbuit, sine qua, quid sunt imperia terrarum, nisi speciosa latroci- nia?

Plus sancto Remigio debet Fran- cia quam Clodouæo.

Longam esset ire per singulos, ex vno car- toso facile cognosces, nunquam in minutulis controuersijs sacri luserunt oratores, vnus is semper ludus fuit totas adiungere Christo nationes, & tot oras lustrare terrarum, quot solis impulsu, & radijs accenderentur.

Posteriora iam loquor saecula. AVEVSTR- E vs à Gregorio Pontifice cum quatuor dun- taxat Monachorum comitatu, missus in An- gliam, totam illam regionem quam tot expedi- tionibus bellorum populus Romanus fru- stra saepe tentauerat, intra paucos annos Chri- sto vicit, & ipsum Edelbertum Regem, cum suis popularibus adiunxit Ecclesiae.

D. August. quid fieret sua eloque- tia.

Eodem successu LAMBERTVS Tefan- diam Germaniæ, VILFRIDVS Hollandi- am, & Frisiam, SVITBERTVS Saxoniam oc- cupauit, & iisdem armis deuicit ARBONI- FACIUS cum iam puer quinquennis Deo mi- litare cepisset, fortantissima tandem gloria concionator euasit, & à Gregorio secundo mis- sus in Germaniam iam liberam, Frisiam, Thu- ringiam præterea, atque Hassiam subegit, & in hoc gloriosissimo rerum cursu Mogunti- no Archiepiscopatu ornatus, eloquentiæ laureis, martyrij palmam adiecit. Haud ita multo post ANSGARIVS cum tribus so- cijs ex monasterio Corbienti in Gallia Bel- gica, Daniam, Suetiam, Gottiam, Grolan-

Yyyy 2 diam,

D. Dionys. Arcopagita quanta su- peret orato- rum Atticos.

D. Dionys. Arcopag. gesta pra- clara abe- loquentia iacta.

S. Remigij admirabilis potentia ad vincendum Clodouæum Regem.

Quid deinde sanctus Remigius, Galliarum quoque nostrarum sanctissimum, & felici- simum sidus, cum esset à puero magna- rum artium instructus disciplinis, annum agens vigesimum secundum, Rhemensis Ec- clesiae gubernacula suscepit, & is adolescens numerosissimam, atque bellicosissimam gen- tem demulcere cepit, sensimque ab illa morum asperitate, & haud tractabili quo- dam ingenij rigore, ad Christianæ religionis mansuetudinem, decusque pellicere. Quan- tum fuisse putas sanctissimi viri trophæum, cum inter lætissimam primariæ tunc urbis faciem, pictorum stragularum nitore, noua- que cultus gratia renitentem, Clodouæum Regem, non iam Martij spiritus vigore terri- blem, sed suauissimo religionis sensu deliba- tum, ad saluberrimos baptismatis fontes du- ceret? quantæ scilicet maiestatis illa verba fuerunt: *Mirum deo colla sic amber; adora, quod incendisti, incende, quod adorasti, cum è*

diam, cum latissimo fructuum prouentu peragravit.

*Adalbricij
gesta propter
eloquentiam.*

ADALBERTVS ex Pragensi Archiepiscopo, Cassinensis Monachus, vna cum Gaudentio fratre profectus in Pannoniam, totam illam gentem duram, antea, & ferocem, mirioribus Euangelij præceptis imbuir, Geisam Regem ad Christum conuertit, mox digressus ad Sarmatas, Russis, Lituanis, Moschis, Prusianis, Polonis denique, & eorum Regi Boleslao fidem promulgauit, qua in melle animarum, vir sanctissimus ad stipitem alligatus, septemque hastis confixus, martyrij toties audum spiritum in martyrio profudit.

*Humberto
quid sua lo-
quentia
fecerit erga
Sicgam.*

Quid dicam de HUMBERTO, qui Constantiopolim à Pontifice legatus, vt Græcorum Schisma confutaret, Nicetam erroris propugnatores, coram ipso imperatore Constantino acerrimè, vehementissimeque vexatum eò compulit, vt librum, quem contra fas scripserat, flammis subieceret.

Quid de HIERONYMO ÆSCVLO, qui eadem legatione functus, Imperatori, & genti nostræ religionis veritatem persuasit, eumque quadraginta ex proceribus ad sacros Pontificis pedes, ipsumque adeo concilium, quod tunc Lugduni frequens habebatur, insigni omnium admiratione perduxit.

Quid de Ioanne Capistrano, qui vna excursionè duodecim infidelium millia ex ipsius pene inferorum faucibus eripuit?

Quid de octo Franciscanis, qui in Hungaria non pluribus diebus, quam quinquaginta, ducenta capitum millia in Ecclesiæ septa compulerunt? Posses tibi, & istius minimæ societatis, per tot dumeta surgentis affixa sempiterni numinis tholo commemorare spolia, tot in Europa, atque Asia congressus, tot pugnas, tot victorias, in pacatam Iaponiam, & Sinam inter horribiles libatam custodias, & tot menses Orientis, tot vniuersique mundi decora, nisi ipsarum claritas, & multitudo, quæ alijs plerumque verificari solet, huius vnus obesse laudibus, & omnem vim orationis absorbere? Nam, tot monumentis istius societatis hominum, claruit industria, quot plagæ Solis ortu, atque occasu lustrantur, vt ignotum Soli eum locum esse oporteat, qui illorum laboribus fuerit ignotus.

*Quid socie-
tas iste erga
animarum
salutem se-
cepit.*

Sed ecce tibi duo præ oculis viri, qui omnem admirationem superarunt, Bernardus, & Vincentius. Horum alter in illa formidolosi schismatis flamma, qua Christianus orbis de-

flagrare coeperat, lustrauit prouincias, inter-
cessit hominum iniquitatibus, restitit audaciæ,
oppressit furorem, infectum reddidit, quicquid
factum non oportuit, & verbi diuini gladio
succinctus, fregit terrores armorum, vir tantæ
auctoritatis, vt per vnus o. Bernardi, purpura-
ti Patres, Episcopi, Reges, Principesque terra-
rum, quasi per commune mundi oraculum lo-
querentur; Tanti præterea pannofo illi, & con-
tempo, Europam peragrati concursus, & gra-
tulationes fiebant, vt sidera si in terras descen-
derent, non essent plus venerationis habi-
tura.

*S. Vincentii
vires ob-
quocumque
sacram.*

Alteri, haud errabis, si vt olim Timotheo
rete appinxeris, in quod vrbes, & Prouinciae,
terrarumque regiones se induant, nam in Va-
lencia, Aragonia, Nauarra, Burgundia, Nor-
mannia, Aruernia, Vasconia, Britannia, Belgio,
Insabria, Liguria, Anglia, Scotia, Hibernia,
quas ille prouincias non tam passibus obruit,
quam clarissimis religionis trophæis illustrat,
tot animas ab erroribus, & flagitiorum
cæno expediuit, vt Dei opus sit id ipsum per-
censere. *Qui enumerat multitudinem stellarum.*

*Sanctum
patrum
nuptia
cœlestium.*

Quod si pugnas, & concertationes audire
desideras, specta mihi Athanasij, Ambrosij
Basilij, Chrylostomi, cum Imperatoribus, & nuptia
Augustis, mulieribus congressiones, quibus
quid grauius est, aut constantius? Tonant Re-
gum imperia, fulgurant purpura, fremunt ar-
ma, intentantur exilia. Descendunt in arenam
fœmina, quibus ad singularem præpostera, &
impotentis naturæ malitiam summum impe-
rium, quasi intentus in honorum ceruices ar-
cus accesserat. At illi non secus ac annofa ar-
bores altissimis defixæ radicibus, cæli fremen-
tis iras, incussamque vim ventorum, atque
grandinum fortiter excipiunt; Stant in caussa
Dei præclarissimi athletæ, honestissimo pul-
uere sordidi, læri, alacres, erecti testimonio
conscientiæ, patiuntur, vincunt, trium-
phant, & tandem omnes infra
se procellas despici-
unt.

Quod.

Quod Sacri Auctores sint etiam maxime eloquentes.

CAPVT XVIII.

Sed non habent sacri Oratores arcana semota dictionis, (hoc enim vnum obijcitur) verius dixeris, non habent ineptias, eloquentes esse falso negaueris. Semper enim magni feci D. Augustini, vt sincerum in omnibus, sic in ea re sagax, & prudens iudicium: Vbi (inquit) eos intelligo, non solum, nihil eis sapientius, verum etiam nihil eloquentius mihi videri potest. Et audeo dicere omnes, qui recte loquuntur, simul intelligere, non eos aliter loqui debuisse: sicut enim est quedam eloquentia, quae magis aetatem iuuenilem decet, est quae personalem, nec iam dicenda est eloquentia, si personae non congruat eloquentia; Ita est quedam, quae viros summa auctoritate dignissimos, planeque diuinos decet. Hac illi locuti sunt, nec ipsos decet alia, nec alios ipsa: Iphis enim congruit, alios autem quanto videtur humilior, tanto altius non ventositate, sed soliditate transcendit.

(Addit)

Possem quidem, si vacaret, omnes virtutes, & ornamenta eloquentiae, de quibus instatur isti; qui linguam suam nostrorum auctorum linguae, non magnitudine, sed rumore praepouunt, ostendere in istorum literis sacris, quos nobis erudiendis, & ab hoc saeculo praepouo, in beatum saeculum transferendis prouidentia diuina prouidit. Sed non ipsa me plus, quam dici potest in illa eloquentia delectant, quae sunt his viris cum oratoribus gentili-um, Poetisve communia. Illud magis admittor, & stupeo, quod ista nostra eloquentia ita vti sunt, per alteram quandam eloquentiam suam, vt nec eis deceret, nec emineret in eis: quia eam, nec improbari ab illis, nec ostentari oportebat, quorum alterum fieret, si vitaretur, alterum putari posset, si facile agnosceretur.

Hac ille vir sapientissimus, quae postquam subiecit, latissime probat exemplis, affert enim prolixos aliquot locos ex D. Pauli epistolis, & Amos prophetia, in quibus cola, commata, periodos, figuras, notat accuratius, quam illius Rhetor in Demosthene, aut Cice-

rone. Ad summum concludit sacrorum auctorum sapientiam, tanquam inseparabilem famulam, non vocatam, sequi eloquentiam.

Quod Patres Ecclesiae nonnulla etiam piclo, & florenti stylo scripserint.

CAPVT XIX.

Nimaduerrere est etiam, plerumque in sanctorum Patrum scriptis, nonnulla tam dulcibus renidere flosculis elegantiarum, tanta styli suauitate delibata, tam concinnè, tamque affabre facta, vt cum Rhetorum praestantissimis venire in palmae contentionem possint. Luber ex omni genere hic aliquot exempla delibare, quibus hunc librum feliciorebus auspicijs claudere, atque obsignare possum. Incipiam à Nazianzeno, ecquis amabo, fuit artifex Epidictici generis peritior? Vide vt in oratione de sancto Paschate, vt ver describit ex aduinctis.

De ῥητορῶν, &c.

Qua latine hic reddam, quia prolixiora sunt.

Regina (inquit) tempestatum pompas ducit Regi dierum, & pulcherrimo, eodemque iucundissimo stipat veluti satellitio. Nunc caelum renidet purius, nunc sol altior, & auro similior, nunc orbis Lunae pulchrior splendet, atque illibati stellarum chori clarius enitescunt.

Nunc littoribus conciliantur fluctus, Soli nubes, aëri venti terra plantis, plantae oculis. Nunc fontes manant liquidius, & hibernis compagibus expediti, largius amnes fluunt, prata collucent floribus, turgent gemmis arbores, detronsi nitent herbarum tori, & per virentes agros agri lasciuunt. Iam naues, vt plurimum pijs refertae vectoribus, cum celeamate soluant è littore, & alas velorum explicant: mox leni cursu fluentibus assultant delphini, & suauissime quidem anhelantes tranquillo mari fidi comites nautas deducunt.

Lætus autem agricola serenum intructur caelum, & aratum reficit, frugum largitorem Deum appellans, tum strenue boues aratores

Yyyy 3. cogit

D. Aug. lib. 4. de doctrina christiana. hris. sua. ca. 6.

Auctores sacra eloquentia longe a huius superat.

Ver. eccles. si cumo Rhetorib. decertans.

Ver. regina tempestatum.

Delphi. ναυπηγῶν πλωτῶν.

Ver. uile agricolis.

Cogit sub iuga, & dulces imprimit sulcos, totus iam spe delibutus. At Vpithones cum bubulcis concinnant fistulas, & pastorale carmen acci-
nunt, nunc per gramen abiecti, nunc umbrosis rupibus insidentes v&eris suavitate mulcentur.

Ex altera parte olivares plantas excolunt, aucupes calamos instruant, designant ramos ad aucupium, & plumas auium, ad insidias elegantis artificio contextunt. Piscatores profundum scrutantur, purgant retia, petrisque marinis insident.

Interim apes laboriosa explicatis pinnulis discedit ex alucariibus, sapi&entis datura specum&e, & iam prata peruolat, iam flores pabulatur, & castra cerea concinnius elaborat, contextis veluti disparibus ac sexangulis fistulis, rectos quoque vicos, & alteros angiportus mirabiliter implicans, vt operi firmitatem, & elegantiam conciliet. Deinde mel in apothecis recondit; arat quippe, & laborat suo hospiti gratum animalculum, ei&que feriato fructum affert periucundum.

Quis non videt hanc orationem delicatissimis floribus aspersam? nam & omnia ferme v&eris adiuncta accurat&e collegit, egregie miscuit, summa suavitate temperauit.

Imitatus est hanc descriptionem S. Cyillus 9. λόγων ἱερτικῶν p. 95. in fine.

Arguta breuitas D. Greg. Nazianzeni in descriptione Cicadae, Araneorum,

S. BASILIVS IN NATVRA QVOQVE FORMICA disquirenda egregie lufit.

Necminus, elegans, & subtilis Basilus in descriptione Formicae.

CAPVT XXI.

Οὐκοῦν ὁ περὶ τῶν δέντρων εἰρησὶν καὶ τελεφεύων μεγαλαυχέμενος, τὸ σμικρότατον τῶν προφανομένων ὅπως ἔχει φύσεως ἐπιμύσεισται. καὶ τίς ἢ τὸ μύμηκος φύσις, ἀπ᾿ αὐτοῦ. εἰ πνεῦμα καὶ ἀόματι σιωχεται αὐτὸ ἢ ζῆν εἰς τοῖς τὸ σῶμα διεκλήθη ἢ νεύροις σιωχέται μοις τὰς ἀρμονίας τετόνωται ἢ καὶ περιβολὴ καὶ ἀδένων ἢ τῶν νεύρων περικρατεῖται φύσις. εἰ τοῖς νεύροις ἀσπύλοις ἐκ τῶν βρέγματων ἐπὶ τὸ οὖρον ὁ μυελὸς συμπαταίνεται, εἰ τῆ περιχῆ ἢ νεφρῶδες ὑμένος, τίς κινεμένοις μέλεσιν τὴν ὀρμητικὴν ἐπέδωσι δύναμιν. εἰ ἐστὶν ἐν αὐτῷ τὸ ἥπαρ, καὶ τὸ χοληδόχον ἀγγεῖον ἐπὶ τῷ ἥπατι,

Eundem quoque sapiunt stylum, quae habet de Pauone oratione 34.

CAPVT XX.

Ποθεν τοῦ αἵματος ἀλαξίων ὄρνις καὶ Μηδικὸς οὐλοφιλοκλήτος καὶ φιλοπύμπος, τὰ ἀσχετὰ ἰάρα, καὶ τοῖς πύροι κυκλόβητος περιήσται, τὸ χρυσαυτὸ, καὶ χαλκῶδες ὄν θαλάσσιον τὸ κάλλιπος τοῖς ἑρασταῖς καὶ ἑσπέρων βαδισματικῶν

Qui fit vt arrogas ille, & medicus Pano, elegantia, gloriamque adeo affectet, elata ceruice, perialis aureis stellatis, in orbem circumductis, corporis sui pulchritudine amatis, cum superbo quodam incessu, velut in theatro spectandū proponit & de cicada, πρὸ οὐραίου ἐπιπέτην ἐπιπέτην μαγάδα, καὶ τὰ ἐπὶ τῶν κλάδων ἀσχετὰ τῆς καὶ περιήσται, ὄν ἡλίας κινεμένοις τὰ μύμηκος ἢ καὶ μύμηκος ἢ τίς; Quis lyram cicadae in pectore dedit & c&etus illos, atque garritus quos cum meridiani solis aestu ad musicam excitauit, in arborum ramis fundunt. Sunt plane ista calamistrata, maxime in Graeco πύρον χρυσαυτὸς, καὶ χαλκῶδες, καὶ θαλάσσιον τὸ κάλλιπος.

Item de Araneis in eadem oratione. Αἱ δὲ διαλεπτοῦν αὐτῶν καὶ ἀνεῖον σχεῖν τῶν ναμύτων, πολυειδοῖς διατεταμένων, πολυπύκνους τοῖς ἰσοῦς ζευφάνισι, & c&etera.

ἡ ἰσοτόμι.
ἀποκλίσει.
διρακίον.
ἰξυῖς καλ.
οἰκοτόμι.
ἄρα.

Cicada

187

νιρροί τε κ' καρδία κ' ἀργηΐαι, κ' φλέβες ὀμένης, κ' διαφραγμάτα· εἰ φίλος ἔστιν, εἰ τε δίκωλυται. μονόθυχόν ἔστιν, ἢ πολλοσχιόεις ἔχει τὰς βάσεις. πτόθ' ἔβριτό τὸν χρόνον. κ' πρὸς αὐτοῖς ὁ ζῶπ' ἔδ' ἀλλήλων γενήσεως. ἐπὶ πτόθ' ἔκυσχεται τὸ λεχόμενον. κ' πῶς αὐτε περὶ πάντες οἱ μύθους, ὅτε ὑπόπτεροι πάντες, ἀλλ' οἱ μὲν χαμαὶ ἔρ- χόμενον αἴτιν, οἱ διαίρειοι φέροντο.

lum, aut multifidos habeat gressus. Quanto te- pore viuat, & quae ipsis procreandae sobolis ra- tio, quandiu partum ferant, & quomodo, neq; gradientur, neque volent formicae: sed aliae humi decurrant, aliae per aerem ferantur.

Item Basilus Seleucia in descriptione diluuij qua superius notata est. Ἀπὸθεν οὐρανὸς χαμαὶ φέρεται ἕκαστος κατὰ τὸν ἑκατέρωθεν ἀέρος ἀνεπέμπετο, κ' πρὸς τὸν ὕδατ' ὅφυσιν ἢ κτίσις ἑσοικεῖτο, &c.

SANCTVS CHRYSOSTOMVS ISTIS ETIAM ORATIO- nu pigmentu dilectatus.

CAPVT XXII.

Magnus in omni genere Chrylost his ora- tionis delicijs non caruit, & miratus sum quidem, quo pacto cum ad Olympiadem le- ctissimam foeminam ab exilio scriberet, tam oratorie luserit in descriptione tempestatis. Quid enim haec sibi voluit?

quidem perspicere sinat: Ingentem deniq; flu- diu sonitu, ac marinas belluas in eos, qui nau- uigant, omni ex parte impetum facientes.

Patrum Latinorum stylus.

CAPVT XXIII.

Patres quoque Latini, & si minus in dictio- ne sint accurati, quam Graeci, istam tamen plerumque Epidictici generis opulentiam li- benter explicant. Quid enim aliud spirat S. Ambr. in Hexamero? D. Hieronym. in historia Pauli, & Malchi, sed maxime in muliere septies icta? Quid Saluianus in sua Aquitania, quam describit his verbis?

Patres La- tini epidicti- ci generis opulentiam explicant.

Nemini dubium est, Aquinatos Nouem populos, medullam ferē omnium Galliarum, & vber totius fecunditatis habuisse: Nec solum fecunditatis, sed quae proponi interdum fecunditati solet, voluptatis, iocunditatis, pulchritudinis: Aded illa omnis admodum regio, aut intertexta vineis, aut florulenta pratis, aut distincta culturis, aut confusa pomis, aut amoenata lucis, aut irrigata fontibus, aut circumdata messibus fuit.

Saluian. l. 7. de gubern. Dei.

Regio fertili.

At mellitissimus doctor Cyprianus, quas in epistola ad Donatum Veneres spargit.

D. Cyprianus mellitissimus Doctor.

Petamus hanc sedem: dat secessum vicinia secreta, vbi dum erratici palmitum lapsus pendulis nexibus per ardua diues baiulas repunt, viteam porticum, frondea tecta fecerunt.

De quibus S. Augustin. Non dicuntur ista, nisi mirabiliter affluētissima fecunditate facū- diae, sed profusione nimia grauitati displicent.

Aug. l. 4. de doct. Chri- stiana c. 14.

Atque vt omni genere eloquentes fuisse sanctos Patres ostendamus, extat Sancti Chry- sostomi orationes in genere deliberatiuo, & iudiciali, mirifice suauitatis, quas hic stylo paulē magis oratorio reddemus.

S. R.

Tempus.

Θάλασσαν ὄρωσιν ἀπ' αὐτῆς κατὰθεν ἑ- ναμοχλευομένην τ' ἀβύσσον, πικτύρας τῆς ὕ- δασι νεκροῦς ἐπιπέοντας, ἐτέρους ὑποβρυχίους γενόμενους, τὰς σάνιδας τ' ἠπείων διαλυομένας, καὶ τὰ διασπόμενα, πρὸς ἰσοῦς διακλωμέ- νους, τὰς κώπας τ' χερσῶν τ' ναυτῶν ἀποπήσασα, πρὸς κούβερντας ἀπὸ τ' οἰάκων ἐπὶ τ' χεῖρας ὀ- μάτων χαμαίμενους, τὰς χεῖρας τῆς γονάσι πε- ριπέοντας, κ' πρὸς τὴν ἀμυχανίαν τὴν γενο- μένην κωνούσας, ὁξέως βοῶντας, ἔρηνθῆσας, ὀ- λοφυρομένους μόνον. Ὅτε κ' οὐρανὸν, ὃ πέλα γο- μόνον φαιρόμενον, ἀλλὰ σκότ' πάντα βαδύ, κ' ἀφίγρες, κ' ῥοφῶγες· ὡς οὐδὲ τὸς πησέοι ἐ- πιζέποντας βλέπειν· κ' πολλὸν πόντον τ' κυ- μάτων, κ' θρηγία θαλάττια πάντ' ὅθεν τῆς πλέ- σσι βῆτι λέγει δὲν.

Mare cernimus ab imis vsq; gurgitibus vn- dique reuulsum, nautas mortuos summa vnda fluitantes alios pessum euntes, nauium tabulas dissolutas, perrupta, & lacerata vela, malos ef- fractos, remos ē nautarum manibus elapsos, naucleros gubernaculorū loco tabularis insi- dentes, manibus ad genua implicitis, ac praē tē- pestatis atrocitate in eam consilij inopia redac- tos, vt tantūmodo lugeant, ac gemitus, & eiu- latus acerbissimos edant. Non caelum, non ma- re in oculos incurres, sed densas, atq; obscuras tenebras, caliginemq; tanta, vt ne propinquos

SERMOCINATIO MATRIS
filium à monaſtico inſtituto
reuocantis.

CAPVT XXIV.

Chryſ. lib. 1.
de ſacerd.
Animad-
uortio hic
Proſopopia
ſua ſermo-
cinatiois,
qua figura
ad colores
hiſtoria, &
ſublimis elo-
quentia
multum va-
let, grauis &
prudens ex-
emplum.

Εὐὰ πατρὸν, φησὶ, ἡ ἀρετὴ τῆ πατρὸς
τῆ βουλομένη ἀπολαύτου ἐπὶ πᾶσι,
& cetera, qua latine ſic reddi poſſunt.

Patris tui virtute, ac præſtantia, ſili, me haud ita multum temporis frui numen permisit: ut pote, cuius mors, doloris eius partus, quo in hanc lucem editus es, continuo exceperit, ac tibi orbitatem, mihi viduitatem attulerit in-tempeſtiuam: ut ſileam viduitatis ipſius mala, grummas, incommoda, quæ quidem ſolæ animo illæ complecti rectè queant, quas contigerit, ea ipſa perpeti. Nullius enim oratio par eſt poſſit enatrandis illis negotiatorum fluctibus, quos ſubire oportet puellam, quæ ipſa etiam eorum tudis, rerumque humanarum expertis, ſimulatque paternam domum reliquit, repente immenſorum dolorum facibus aſtuans, curam, ſollicitudinemque ſupra ætatem, ac ſexum ſuſtinere cogatur: quam videlicet neceſſe eſt ſeruorum ignauias emendare, eorundem maleficia obſeruare, cognato: um populare inſidias, publicanorum moleſtias, & quam illi, dum eis tributa numerantur, immunitatem exercere ſolent, forti, generoſo que animo ferre. Proinde quum decedit pater relicta à ſe prole, ſi forte fœmina ea eſt, magnam vel ſic matri curam exhibet, ſed tamen hoc ipſo tolerabilem, quod illius educatio tum impenſa caret, tum etiam formidine vacat.

οὐδὲν Χη-
γίος ἀμύνον
nominat,
qui tropus
latine auri-
bus durior
eſt.

At ſilius à patre relictus, matris animum ſin dies ſingulos immenſa formidine, tum multis compler angoribus, ut nihil agam de ſumptibus, quos fieri oportet, ut ille liberaliter educetur. Quarum rerum omnium nulla me tamè permouit, ut nuptijs iteratis, ſponſum alterum in patris tui ædes admitterem: quin potius in æſtu illo, ac turbine rerum permanſi, cœleſtis gratiæ auxilio imprimis adiuta, graues illas viduitatis anguſtias, nulla ex parte refugi: cum mihi inter eas ipſas ærummas, atque incommoda ſolatio eſſet non modico, quod vultum iſtū aſſiduè ſpectare, inque eo tanquam cælatam

dem ortui mariti imaginem, veriſque ac certifiſimis lineamentis expreſſam mihi liceret aſſer- uare. Quo nomine puerulus quum adhuc eſ- ſes, primis adhuc oculis balbutiens, qua po- tiſſimum ætate maximam liberorum ſuorum voluptatem parentes ſentiunt, magno certè ſolatio, magnæ iucunditati fuiſti. Atqui ne id quidem mecum expolſulare poſſis, quod nos viduitatis quidem conditionem perpeſſa for- titer ſimus, ſed viduitatis eiſdem anguſtijs, cum eſſent omnia in dies arctiora, paternas tibi immineamus facultates: id quod infe- licibus pupillis permultis vſu veniſſe ſcio. Si quidem patrimonium tibi nulla non parte ſaluum, integrumque ſeruaui: quum nihil etiam prætermiſerim ſumptuum eorum, qui tibi nominis iſtius exiſtimationem aliquam parare poſſent, quos ego certè ſuffeci ex no- ſtra de te, & ex ijs pecunijs, quas mecum do- mo paterna attuleram. Neque verò exiſtima- re te velim exprobraadi gratia, hæc nunc à me dici: Pro rebus potèd his omnibus vnã abs te gratiam peto, ne me viduitate altera inuoluas, neve luctus iam ſopiti morſus a- crioris tuo diſceſſu facias. Meo me ſuto oc- cidentem tantisper expecta: hinc enim pau- lè poſt nobis, ut vides, emigrandum eſt. Nam vt, qui iuuenes ſunt, ad longæ ſenectutis an- nos accedant, ſperare quidem liceat: qui autem iam conſenuimus, quid tandem aliud, quam mortem ſingulis horis impendentem præſtolemur? Itaque vbi hoc corpusculum cum patris tui oſſibus coniuixeris, tum de- mum, ſili, longas profectiones ſuſcipe, & quodcunque mare collibitum fuerit, emete- te: nemo tunc prohibiturus eſt. Cæterum tantisper dum ſpiramus, contubernium, con- uictumque hunc noſtrum tolera, Noli offen- ſionem numinis fruſtra, ac temerè incurtere, & committere, ut matrem nihil commeritam, tam multis implicis angoribus: qui ſi for- tè criminari potes, quod te in huius vitæ deliciis pertractum, rerum tuarum curam te- met gerere cogam: te non iam naturæ leges moueant, non educationis, conſuetudinisque iura tangant, denique nulla te res alia impe- diat, quò minus nos ſtatim inſidiatorum, at- qua hoſtium loco habeas, noſtrumque con- tubernium deuites. Sin verò nihil non agi- mus, ut tu facilè, altroque in orio poſſis vi- tæ huius vſura frui: ſi minus aliud vinculum certè hoc vnũ te apud nos detineat: nam vt te à ſexcentis amari dicas, nemo certè fuerit, qui

qui tibi tanta in libertate viuere concedat: quum & neminem esse putem, cui nominis istius existimatio æquè, ac mihi vna chara esse possit.

In genere vero iudiciali, eiusdem auctoris præclarissima oratio pro Antiochenis de statuis ad Theodosium.

CAPVT XXV.

Ἡ βασιλιῷ, ἡ ὄρε ἐρηθείμω ἡ ἑρῶα τῆτον, &c.

Chrysoſt.
humil. 20.
ad P. Antioch.
Accusatio
proprie.

HAbes quidem, ὀ Rex confidentes reos, nec enim negare possumus amoris tui erga hanc nostram ciuitatem prolixā significationem. Quamobrem grauius lugemus, quod vbi tantoperè dilectæ sic furiosi dæmones inuiderint, vt à quo nobis pericunda quæque, & maxime honorifica cecidissent, in eum pessima sceleris nota videremur ingrati. Tu siue diruas, siue incendas, siue occidas, siue quodcumque aliud facias, nondum dignas de nobis pœnas exegeris, nos innumertis mortibus suppliciorum anteuertimus lenitatem. Quid enim luctuosus esse possit, quam cum Regem, & tam beneficium Regem nostris exulceratum iniurijs habeamus, coram eo tamen sisti cogamur, vt hoc gentes audiant, & Sol videat, & nos mundus vniversus ingrati animi, scelerisque condemnet.

Vastare.

Si Barbari ciuitatem nostram incurſantes, moenia diruissent, incendiissent domos, & abductis captiuis patriæ solam reliquissent vastitatem, minus erat luctuosum. Quorum quoniam te viuo, & spirante, cum tanta tui amoris in nos propensione, spes erat illa cuncta, licet grauius solutum iri, & nos iterum ad priorem dignitatis speciem redituros, illustrioremque; recepturos libertatem: nunc autem restincta beneuolentia tua, & amoris vinculo tam sordè violato, quod omni muro nobis erat tutius, ad quem iam confugiemus? quo poterimus aliò respicere, tam leni domino, tam facili Patre iustis de causis irato. Itaque videntur quidem grauius patrasse, sed passi sunt omnium grauiſſima, qui nullum mortalium audeant respicere, nec ipsum spectare solem liberis valent oculis, sed grauiſſimo dolore suffusi vitam nocti, & latebris committunt. Itaque libertate sublata nunc sunt omnibus captiuis deteriores, &

extremam sustinent ignominiam; Atque dum malorum magnitudinem cogitant, & in quantum contumeliæ deuenierint, nec respirare quidem possunt, siquidem omnes vbique terrarum populos sibi fecerunt accusatores. Sed si velis, ὀ Rex, est vulnere medicina, & tantis malis remedium. Sæpius & in priuatis hominibus hoc factum est, magnæ, & graues offensiones, eximie charitatis materia fuerunt: sic & in natura nostra euenit.

Charitas mater
offensionum.
Dei misericordia.

Cum enim hominem Deus condidit, & in paradysum induxit, præclarissimis honoribus cumulatam, tantam Diabolus prosperitatem non ferens, inuidit: & illum à sua expulit dignitate. Sed Deus non tantum ipsum non deferuit, verum & pro istis voluptuarijs hortis cœlum nobis aperuit, vt hoc ipso propriam testaretur benignitatem; & Dæmonis inuidiam nostra felicitate puniret. Tu Rex Deum imitare, omnia mouerunt Dæmones, vt omnium tibi gratissimam ciuitatem à beneuolentia tua seungerent: hoc verò cum certò teneas, pœnam quamuis quidem exigas, priori autem amicitia ne nos extrudas. Sed etsi præter opinionem aliquid nunc dicere fas est, etiam nunc inter dilectarum primas ipsam scribe, si modo Dæmonum odium insaturabile vis vlcisci. Si nempe destruas, & subruas, & deleas, quæ prius illis voluerunt, hæc efficias: si verò iracundiam temperaris, & pristini amoris non obscuram significationem dederis: lethalem ipsis plagam intuleris, & vltimam ab ipsis vltionem exegeris, demonstrabis quippe, quod non tantum nihil amplius ipsis expeditum est per insidias, verum & cuncta ipsis contraria, quàm volebant, acciderunt. Equum autem fuerit, vt hæc facias, & ciuitatis miserearis, cui propter amicitiam tuam Dæmones inuiderunt. Nisi enim ipsam tam vehementer amasses, nec illi tanta insectati fuissent inuidia. Itaque etsi mirandum est, quod dicitur, est tamen verum, quod propter te, & amicitiam tuam hæc passa est. Quot incendijs, quanta subuersione sunt hæc verba acerbiora, quæ antea dixisti? Nunc te contumelia affectum queris, & pertulisse, quæ nullus vnquam superiorum Regum. Sed si velis, ὀ humanissime, & sapientissime Imperator, diadema isto clariorem, & maiorem tibi coronam hæc afferet contumelia. Hoc nempe diadema est, & tuæ virtutis insigne, & eius qui dedit, liberalitatis indicium: sed corona ex hac huma-

Zzz

nitate

nitate contexta, tuum solius erit, & sapientia-
tue meritum: nec te tantum omnes admira-
buntur propter fulgorem gemmarum, quan-
tum propter tui victoriam.

*Affectus
validi ad
excitanda
misericor-
diam,*

Deiecerunt statuas tuas? sed illis illustri-
ores restituere tibi licet. Si enim iniurie autho-
ribus crimina remiseras, & nul'am ipsi infli-
xeris poenam, non aream in foro tibi statuam
erigent, nec auream, nec lapillis coagmenta-
tam: sed omni materia pretiosiori amictu ve-
stitam, humanitate scilicet, & misericordiar-
talem in mente quisque sua te erigent, & tot
habebis statuas, quot sunt, & erunt homines
in orbe terrarum.

Non enim nos tantum, verum & post nos
futuri, & post illos omnes hæc audient, & tan-
quam ipsi bene fuerint habiti, sic te admira-
buntur, & diligunt.

*Beati
Constanti-
ni man-
suetudo.*

Quod verò hæc non assentationis gratia,
sed veritatis dico, antiquam tibi, & commemo-
rabilem referam historiam, ut discas, quod
non tantum exercitus, & arma, & pecunia, &
popularium multitudo, & alia huiusmodi
splendidos facere. Reges consuevere, quantum
animi disciplina, & mansuetudo: Fertur bea-
tus Constantinus effigie sua quandoque lapi-
data, multis ipsum instigantibus, ad suppli-
cium de authoribus contumeliae suum mendum,
& dicentibus, quod omnem ipsius faciem saxis
conuulserint, manu faciem palpans, & le-
niter ridens dixisse, Ego verò nusquam vulnus
in fronte factum video, sed sanum quidem ca-
put, sana verò & facies tota. Illi verò reueriti,
& verecundia suffusi, ab hoc iniquo destite-
re consilio: Et hoc responsum hæcenus can-
nant omnes: nec tantum temporis labefecit,
aut huius sapientia memoriam extinxit. De-
inde hoc non est trophæis splendidus: Multas
urbes ille condidit, & gentes immanitate
barbaras domuit: sed meminimus illorum ni-
hil: hoc autem verbum vsque in præsentem
diem canitur, & posteri nostri, & posteri illo-
rum omnes id ipsum audient. Nec hoc solum
est admirandum, quod audient, verum etiam
quod laudibus, & faustis acclamationibus
prosequuntur, dicentesque laudabunt, & au-
dientes grato animo suscipient: nec vllus est,
qui hæc intelligens, silere possit, quin pariter
exclamet, & talia dicentem laudet, & innu-
mera ipsi vel inortuo bona precetur.

*Mansue-
tudo tro-
phæis
splendida.*

Quod si propter illud verbum apud homines
tanta poritus est gloria, quot apud elementem
Deum coronas assequetur? Quid autem opus;

est Constantinum, & aliena exempla commemo-
rare, cum te de proprijs, & verè meritis tuis
opus sit exhortari? Recordare præteriti tem-
poris, quando solemnitate hæc superueniente
per totum orbem terrarum epistolas misisti:
iubens carcere derentos dimitti, & ipsis igno-
sci. Addebas quoque gloriosissimam vocem:
*Vtinam mihi liceret, & defunctos reuocare, &
ad priorem vitam reducere.*

Horum nunc reminiscere verborum: Tem-
pus tibi oblatum est, quo possis mortuos ad
vitam excitare. Et hi namque iam mortui sunt,
& priusquam feratur sententia, ad ipsas infe-
rorum fores calamitosa ciuitas confedit. Tu
igitur illam inde reuoca, sine pecunijs, sine im-
pendio, sine tempore, sine vll'o labore.

Tibi enim sufficit imperium, tibi verbum
vnum, quo totam hanc mortis caliginem dis-
sipare possis. Nunc ipsam iube ab humanitate
tua post hæc appellari. Nec enim tantam ha-
bebit gratiam illi, qui ab initio se condidit,
quantam sententia tua: nec immerito, ille e-
nim vrbe fundata recessit: tu verò iam au-
ctam, & grandem, & post tam prosperos re-
rum successus euerfam excitabis.

Non fuisset ad eò mirandum, si ab hostibus
captam, & barbaris gentibus vastatam libera-
ses, quam est admirabile nunc perpetrasse, illud
enim sæpè multi fecere Reges, hoc autem tu
solus facies, & primus præter omnem expec-
tationem. Et illud quidem minimè nouum,
nec præter expectationem, sed est quotidiana
opus subditis prodesse: quod autem his
affectus iniurijs animum cohibeas, hoc om-
nem naturam excedit humanam.

Cogita quod nunc nonde ciuitate tantum
illa tibi consultandum est, verum & de gloria
tua, imò verò de toto orbe Christiano. Nunc
& Iudæi, & Græci, & Barbari (etenim & illi
hæc audierunt) nunc (inquam) intuentur, ex-
pectant, ut videant, qualem de hoc negotio
sententiam feras: nempe si humanam protu-
leris, & mitem, omnes decretum laudabunt, &
Deum efferent, & inter te dicent: Papæ quan-
ta Christianismi potentia? hominem Deo pro-
ximum, penes quem vita & necis imperium,
ita se ardentem iracundia refrænare, & docere
philosophiam, quam nec homo priuatus ex-
hiberet.

Verè Magnus Christianorum Deus, ex ho-
minibus Angelos facit, & hæc necessitate na-
turali superiores constituit. Noli enim su-
perfluum quendam admittere timorem, &
tolle-

tolerare eos, qui dicunt reliquas ciuitates huius impunitate fore deteriores, & ad contemptum Imperij petulantiores. Si enim ad puniendum fuisses imbecillis viribus, & ipsi post hoc facinus te vi superassent, vel certe pari essent potentia, congruè suspicari hæc oportebat.

Si verò territi, præque timore iam mortui sunt, & ad tuos per me se pedes abijciunt, nec aliud quotidie expectant, quam exitalem sententiam, & supplicationes faciunt communes, & in caelum intuentur, & Deum intuant, & simul nobiscum legationem attingere: & sicut in extremis constituti, de propinquis quisque suis obtestatus est, quomodo non superfluus hic timor? Si iugulari fuissent iussi, tanta passi nunquam fuissent, quanta nunc patiuntur, tot diebus in perpetua trepidatione transactis, nam & superueniente vespere, auroram se visuros non expectant, & die orto ad vesperum peruenturos non sperant. Permulti quoque in feras inciderunt, dum vastas sectantur similitudines, nec viri tantum, verum & pueruli parui, & mulieres liberae, & decora multas noctes, & dies in speluncis, & conuallibus egerunt: & iam nouus captiuitatis modus ciuitatem occupauit, ædificijs quippe muris stantibus, incensis ciuitatibus grauiora patiuntur: nullo incumbente barbaro, nec hoste quidem apparente, captis quibusque sunt miseres, & solum solum si moueatur, omnes ipsos per singulos terret dies: & hæc omnes sciunt: & si subuertam ipsam vidissent, non sic essent affecti, vt nunc, qui has ipsius audiere miseras. Ne igitur hoc cogites, quod peiores sint futuræ ciuitates reliquæ. Non enim vrbe diruta, sic in eos animaduertisses, vt nunc per incertam futurorum expectationem, omni supplicio vehementius excrucialti. Noli igitur ipsis vltimus calamitates producere, sed iam respirare permittit. Subditos nempe castigare, & facinorum exigere penas, facile penitus, & promptum: his verò qui contumelias intulerunt, parcere, & his qui venia patrauerunt indigna, veniam dare, vnius, & vix alterius est, & maxime cum Rex sit contumeliam passus, & ciuitatem quidem metu subdere facile: omnes autem amicos constituere, & persuadere, vt in regnum tuum se quam beneuolos habeant, & non tantum communes, verum, & priuatas pro tuo preces imperio faciant, difficile: licet infinitas quis expendat pecunias, & innumeros exercitus

moueat, & omnia moliat, non facile tot hominum voluntates ad seipsum adiungere poterit, quot nunc tibi facile erit, & leue. Nam, & beneficijs affecti, & qui audierint pariter cum ijs, qui beneficia acceperint erga te beneuolentissimi sunt futuri. Quot pecunijs emisses, quot emisses laboribus, breui temporis momento totum orbem subiugare, & omnibus futuris persuadere, vt quanta filijs suis optant, tanta & capiti tuo optarent? Si autem ab hominibus hæc, cogita quantam à Deo capies mercedem, non tantum eorum, quæ nunc sunt, verum & quæ post hæc ab alijs expedientur. Si vnquam enim contingat fieri tale quid, quale nunc factum est (quod Deus auertat) & qui læsi fuerint, in contumeliosos velint insurgere; benignitas, & sapientia tua, pro omni ipsis erit disciplina: & erubescant, si cum tale moderationis exemplum habeant, ipsi inferiores appareant. Itaque omnium posterorum eris præceptor, & palmam ipsis præcipies, licet ad ipsum philosophiæ apicem peruenerint. Non enim par est quempiam tantum aspiciari benignitatem, & ad alios alium respicientem ab illis elaborata imitari. Quocirca quicunque post te humanitatem, & mansuetudinem quantameunque exhibuerint, tu cum illis mercedem accipies. Qui enim radicem præbuit, hic vti que, & fructuum author est. Quare nunc quidem nemo tecum humanitatis mercedem partiri potest: tuum enim solius meritum est. Tu verò cum omnibus posteris, si qui tales vnquam fuerint, ex æquo meritum diuidere poteris, & tantam referre gloriam, quantam ex discipulis præceptores: & si nemo talis fuerit, tui sum tibi commendationes, & laudes per tot sæculorum cursus prouenient. Considera namque quale sit posteros omnes audire, quod tam magna ciuitate iam vastitati destinata, pauefactis omnibus, & territis quidem ipsis, & præfectis, & iudicibus, nec hinc pro miseris illis audentibus, vnus accedens senex Dei sacerdotiū gerens, ex ipso aspectu solo, & nudo occurfu ad reuerentiam Imperatorem mouit: & quod nemini suorum permisit, vni hoc seni concessit, Dei leges vt decet teueritus.

Etenim hoc quoque ipso non te parum, o Rex, ciuitas honorauit, quod me ad te legatum misit: sententiam enim de te optimam, & pulcherrimam protulerunt, quod omni principatu tibi subdito Dei sacerdotes anteponis, et si viles eos esse contingat. Non ab il-

Z z z z 2 lis ve.

Venia dilata quid similitudine offerat.

Reos folium, si moueatur, terret.

Et an suauitudo commendatio.

Parcere magna gloria apud homines, & apud Deum magna merces.

Sacerdotes mouent Reges ad reuerentiam.

lis verò tantum nunc venio, verum, & ante illos à communi Angelorum domino missus sum, ut hæc mitissima, ac benignissima animæ proclamem, quod si hominibus ipsorum debita dimittatis, & pater cælestis lapsus vestros vobis dimittet.

*Iudicium
Dei exci-
tat man-
suetudi-
nem, vel
mansue-
tudinis
causa me-
moriam iu-
dicij.*

Recordare igitur illius diei, quo omnes de actis rationem sumus reddituri: cogita quod etiam si quid tibi humanitus excidit, omnes sine vllis laboribus ablueri prævaricationes per iudicium, & sententiam istam potes. Alij nempe legati aurum, & argentum, & alia humanissimi dona ferunt: ego vero cum sacris ad imperium tuum legibus veni, & pro donis omnibus has prætendo, & te dominum tuum imitari supplico, qui quotidie à nobis contumelias illatis, nunquam suæ benignitatis fontes claudit.

Et ne spes nostras atteras, promissionesque confundas, hoc ego te cum alijs hoc scire volo; quod si reconciliari velis, & pristinam civitati benevolentiam communicare, cum multa reuertar fiducia: si vero civitatem asperneris, non tantum ipsam non ascendam, nec ipsius solum videbo, verum & perpetuum mihi indicam exilium, & in aliam me partem terrarum conijciam: Neque enim hoc contingat, ut in illam vnquam adferri patriam velim, in quam humanissimus tu, & omnium hominum mitissimus Imperator, pacari, reconciliariq; nolueris.

Placuit hæc ex florentiori Patrum stylo præcæpere; nunc an in Ecclesiasticis concionibus hæc styli amœnitas consecranda sit, commodius sequenti libro disseremus.

DE MIRIFICA SALVIANI acrimonia, & vi dicendi.

CAPVT XXVI.

*Sed v' ista, quæ plus habent floris, omit-
tamus; lubet quadam ex Saluiano maximè
lecta hic subijcere, ex quibus hominis impe-
cium cum Demosthenico comparandum pos-
sit agnoscere.*

*De impuritate & luxuria
theatri.*

DE quotidianis tamen obscenitatibus Saluianum loquamur, quas tales ac tam innumeras legiones dæmonum excogitarunt, ut etiam honestæ ac probæ mentes, etsi nonnullas earum spernere ac calcare possunt, omnes tamen penitus superare vix possint. Sicut enim exercitus pugnaturi, ea loca, per quæ venturas hostium turmas sciunt, aut tribulis infestare dicuntur: scilicet ut etiam si non in omnia ea quispiam incidat, nullus tamen penitus euadat: Ita etiam dæmones tam multas in vita ista humano generi illecebrarum insidias prætenderunt, ut etsi plurimas earum aliquis effugiat, tamen quacunque capiatur. Equidem quia longum est nunc dicere de omnibus, amphitheatris scilicet, aleis, lusorijs, pompis, athleticis, petaminarijs, pantomimis, cæterisque portentis; quæ piget dicere, quia piget malum tale vel nosse, de solis circorum ac theatrorum impuritatibus dico. Talia enim sunt, quæ illic fiunt, ut ea non solum dicere, sed etiam recordari aliquis sine pollutione non possit. Alia quippe crimina singulas sibi ferme in nobis vendicant portiones, vel cogitationes sordidæ animum, vel impudici aspectus oculos, ut auditor improbi aures, ita ut cum ex his vnum aliquid errauerit, reliqua possint carere peccatis. In theatris vero nihil eorum relatu vacat, quia & concupiscentiæ animus, & auditu aures, & aspectu oculi polluantur. Quæ quidem omnia tam flagitiosa sunt, ut etiam explicare ea quispiam atque eloqui saluo pudore non valeat. Quis enim integro veterum statu dicere queat illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obscenitates, illas motuum turpitudines, illas gestuum fœditates? quæ quanti sint criminis, vel hinc intelligi potest, quod & relationem sui interdicit. Nonnulla quippe etiam maxima scelera incolumi honestate referentis & nominari, & argui possunt, ut homicidium, latrocinium, adulterium, sacrilegium, cæteraque in hunc modum. Solæ theatrorum impuritates sunt, quæ honestè non possunt vel accusari, ita noua in coarguenda harum turpitudinum probrofitate res euenit arguenti; ut cum absque dubio honestus sit, qui accusare ea velit, honestate tamen integra ea loqui & accusare non possit. Alia quoque omnia mala agentes pollutunt, non videntes vel audientes. Siquidem etsi blasphemum quempiam audias, sacrilegio non

non pollueris, quia mente dissentis. Et si interuenias latrocinio, non inquinaris actu, quia abhorres animo. Solæ spectaculorum impuritates sunt, quæ vnum admodum faciunt & agentium & aspicientium crimen. Nam dum spectantes hæc comprobant ac libenter vident, omnes ea visu atque assensu agunt, vt vere in eos Apostolicū illud peculiariter cadat: *Quia digni sunt morte non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Itaque in illis imaginibus fornicationum, omnis omnino plebs animo fornicatur. Et qui forte ad spectaculum puri venerant, de theatro adulteri reuertuntur. Non enim tunc tantummodo quando redeunt, sed etiam quando veniunt fornicantur. Nam hoc ipso quod aliquis rem obsequam cupit, dum ad immunda properat, immundus est. Quæ cum ita sint, ecce qualia aut omnes, aut pene omnes Romani agunt. Et cum hæc ita sint, qui talia agimus, negligi nos à diuinitate causamur; relinqui nos à Domino nostro dicimus, cum ipsi Dominum relinquamus. Fingamus enim, quod respicere nos Dominus noster velit, etiam non merentes, videamus si potest. Ecce innumera Christianorum milia in spectaculis quotidie rerum turpium commemorantur. Potest ergo illos Deus respicere, qui tales sunt? Potest ad eos respicere, qui bacchantur in circis, qui mœchantur in theatris? An forte hoc volumus, & hoc dignum putamus, vt cum in circis nos & in theatris Deus videat, ea quæ nos aspiciamus aspiciat quoque ipse nobiscum, & turpitudines quas nos cernimus, cernat etiam ipse nobiscum? alterutrum enim fieri necesse est: quia si nos videre dignatur, consequens est, vt etiam illa vbi nos sumus, videat: aut si ab illis, quod non dubium est, auertit oculos, etiam à nobis qui illic sumus, pariter auertat. Et cum hæc ita sint, facimus hæc tamen, at sine cessatione quæ dixit. An forte in morem veterum paganorum, theatrorum & circorum nos Deum habere arbitramur? Faciebant enim hæc illi quondam, quia has idolorum suorum delitias esse credebant. Nos quomodo hæc facimus, qui odisse Deum nostrum hæc certo scimus? Aut certe si placere has turpitudines Deo nouimus, non prohibeo quin sine cessatione faciamus. Si vero in conscientia nostra hoc est, quod Deus horret, quod execratur, quod sicut in his sit pastus Diaboli, ita offensio Dei, quomodo nos in Ecclesia Dei colere Deum dicimus, qui in ob-

scenitate ludorum semper diabolo deseruimus, & hæc gnari ac scientes de consilio & industria? Et quæ nobis quæso spes erit apud Deum, qui non casu aut imprudentia Deum lædimus, sed exemplo illorum quondam gigantum, quos insanis conatibus superna tentasse, & quasi in nubes gradum tulisse legimus. Sic nos per iniurias, quas in omni mundo semper inferimus, quasi consensu publico cælum oppugnamus. Christo ergo, ô amentia monstro! Christo Circenses offerimus & mimos, tunc & hoc maximè cum ab eo aliquid boni capimus, cum prosperitatis aliquid ab eo attribuitur, aut victoria de hostibus à diuinitate præstat. Et quid aliud hæc re facere videmur, quam si quis homini beneficium largienti iniuriosus sit, aut blandientem conuicijs cadat, aut osculantem vultum mucrone transfigat? Interrogo enim omnes potentes ac diuites mundi huius, cuius piaculi reus sit seruus ille, qui bono ac pio domino malum cogitet, qui bene merenti conuicium faciat, & pro libertate, quam accipit, contumeliam reddat. Absque dubio maximi criminis reus creditur, qui malum pro bono reddit, cui etiam malum pro malo reddere non liceret? Hoc ergo etiam nos qui Christiani dicimur, facimus; irritamus in nos misericordem Deum impunitatibus nostris, propitiantem sordibus lædimus, blandientem iniurijs verberamus. Christo ergo, ô amentia monstro! Christo Circenses offerimus & mimos, Christo beneficijs suis theatrorum obscœna reddimus, Christo ludicrorum turpissimorum hostias immolamus. Videlicet hoc nos pro nobis in carne natus Saluator noster edocuit. Hoc vel per seipsum, vel per Apostolos prædicauit. Propter hoc humanæ natiuitatis verecundiam subiit, & contumeliola terreni ortus principia suscepit. Propter hoc in præsepio iacuit, cui seruierunt Angeli cum iaceret. Propter hoc inuolui se pannorum crepundijs voluit, qui cælum tegebat in pannis. Propter hoc in patibulo pependit, quem pendentes mundus expauit.

* *

Zzzz De Cm

De Carthagine luxuriante in Circo inter armorum terrores.

Salianus
lib. 6.

Quis aestimare hoc malum possit? circumsonabant armis muros Circae Carthaginis populi barbarorum: & Ecclesia Carthaginensis insaniebat in Circo, luxuriabat in theatris: alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur: pars plebis erat foris captiua hostium, pars intus captiua vitiorum. Cuius fors peior fuerit, incertum est. Illi quidem erant extrinsecus carne, sed isti intus mente captiui, & ex duobus letalibus malis, leuius, ut reor, captiuitatem corporis Christianum, quam captiuitatem animae sustinere, secundum illud quod docet Saluator ipse in Euangelio, grauius multo animorum mortem esse quam corporum. An credimus forte quod captiuus animo populus ille non fuerit, qui latus tunc in suorum captiuitatibus fuit: captiuus corde & sensu non erat, qui inter suorum supplicia ridebat, qui iugulati se in suorum iugulis non intelligebat, qui mori se in suorum mortibus non putabat. Frigor, ut ita dixerim, extra muros, praetiorum & ludicrorum confundebatur; vox morientium, voxque bacchantium; ac vix discerni forsitan poterat plebis ciuitatio, quae cadebat in bello, & sonus populi qui clamabat in Circo. Et cum haec omnia fierent, quid aliud talis populus agebat, nisi ut cum eum Deus perdere adhuc fortasse nollet, tamen ipse exigeret ut periret?

Item, De Luxuria Treuiorum impendente bello.

Salianus
lib. 6.

Vidi siquidem ego ipse Treuiros domi nobiles, dignitate sublimes, licet iam spoliatos atque vastatos, minus tamen euersos rebus fuisse quam moribus. Quamuis enim depopulatis iam atque nudatis aliquid supererat de substantia, nihil autem de disciplina aderat; grauioreque in semet hostes externis hostibus erant, ut licet iam a barbaris euersi essent, a se tamen magis euertentur. Lugubre est referre quae vidimus, senes honoratos, decrepitos Christianos, imminente admodum iam excidio ciuitatis, gulae ac lasciuiae seruientes. Quid primum accusandum

est? quod honorati, an quod senes, an quod Christiani, an quod periclitantes? Quis enim hoc fieri posse credat, vel in securitate a senibus, vel in discrimine a pueris, vel vnoquam a Christianis? Iacebant in conuiujs obliui honoris, obliui aetatis, obliui professionis, obliui nominis sui Principes ciuitatis cibo conferti, vinolentia dissoluti, clamoribus rabidi, bacchatione furiosi, nihil minus quam sensus sui, imo quia prope iugiter tales, nihil magis quam sensus sui. Sed cum haec ita essent, plus multo est quod dicturus sum, finem perditioni huic nec ciuitatum excidia fecerunt. Denique expugnata est quater vrbs Gallorum Treuer opulentissima. Proniptum est de quo dicam. Sufficere utique; debuerat emendationi prima captiuitas, ut instauratio peccatorum non instaurasset excidium. Sed quid plura? incredibile est quod loquor, assiduitas illic calamitatum, augmentum criminum fuit. Sicut enim anguinum illud monstrum, ut fabulae ferunt, quod multiplicabat occisio, ita etiam in Gallorum excellentissima vrbe ijs ipsis quibus coerebantur scelera, plagis crescebat, ut putares penam ipsorum criminum, quasi matrem esse vitiorum. Et quid plura? Ad hoc quotidie malorum pullulantium multiplicatione peruentum est, ut facilius esset urbem illam sine habitatore, quam vllum pene habitatorem esse sine crimine.

Et postea. Nam praeter caetera, cum doctus illic praecipuis & generalibus malis auaritia & ebrietate omnia concidissent, ad hoc postremo rabida vini auaritate peruentum est, ut principes vrbes ipsius, ne tunc quidem de conuiujs surgerent, cum iam hostis urbem intraret: adeo etiam Deus ipsis euidenter, ut credo, manifestare voluit cui perirent, cum per quam rem ad perditionem vltimam veniant, eam ipsam agerent cum perirent. Vidi ego illic res lachrymales, nihil scilicet inter pueros differre & senes. Vna erat securitas, vna leuitas, simul omnia luxus, potationes, perditiones, cuncta omnes pariter agebant: ebriabantur, enecabantur, lasciuiebant in conuiujs, vetuli & honorati, ad viuendum prope iam imbecilles, ad vinum prauehissimi. Infirmi ad ambulandum, robusti ad bibendum, ad gressum nutabundi, ad saltandum expediti. Et quid plura? In hoc per cuncta illa quae diximus, deuoluti sunt, ut compleretur in eis dictum illud sermonis facti, *vinum & mulieres apostatate faciunt a Deo*. Nam dum bibunt,

bunt; ludunt; mœchantur; infaniunt; Christum negare cœperunt. Et miramur post omnia ista, si ruinarum rerum suarum passi sunt, qui tanto ante mentibus corruerunt? Nemo itaque urbem illam in excidio suo tantum petisse credat. Vbi enim talia acta sunt, prius iam perierant quam perirent.

*De ijs, qui in summa calamitate petebant
Circenses.*

Sal. lib. 6. **I** Acebant passim viriisque sexus cadâuera nuda, lacerata, urbis oculos inestantia, auiibus canibusque laniata; lues erat viuientium, fœtor funereus mortuorum, mors de morte exhalabatur, ac sic etiam qui excidijs supradictæ urbis nō inter uerant, mala alieni excidij præferebant. Et quid post hæc, inquam, quid post hæc omnia? quis æstimare hoc amœnæ genus possit? Pauci nobiles, qui excidio superuerant, quasi pro summo deletæ urbis remedio, Circenses ab imperatoribus postulabant. Velem mihi hoc loco ad exequendam rerum indignitatem patrem negotio eloquentiam dari, scilicet ut tantum virtutis esset in querimonia, quantum doloris in causa. Quis enim existimare possit, quid primum in his, de quibus diximus, accusandum sit, irreligiositas, an stultitia, an luxuria, an amœtia: totum qui pœ in illis est. Quid enim aut irreligiosius, quæ petere aliquid in iniuria Dei? aut quid stultius, quam quid petas nō considerate? aut quid tam perditum luxus, quam in luctu res desiderare luxurie? aut quid amentius, quam in malis esse, & malorum intelligentiam non habere? Quæquam in ijs omnibus nulla res minus culpanda est, quam amentia? quia voluntas crimen non habet; vbi furor peccatur. Quo magis hi de quibus loquimur, accusandi sunt, quia sani insaniebant: Circenses ergo Treuiri desideratis, & hoc vastati, hoc expugnati, post cladem, post sanguinem, post supplicia, post captiuitatem, post tot euerse urbis excidia: quid lachrymabilis hac stultitia? quid luctuosus hac amentia? Fateor, miserimos esse vos credidi, cum excidia passi estis; sed miserrimos vos video, cum & spectacula postulatis. Putabam enim vos in excidijs rem tantum atque substantiam, nesciebam etiam sensum atque intelligentiam perdidisse. Theatra igitur queritis, circum à principibus postulatis: quæso cui

statui, cui populo, cui ciuitati? Vrbi exusta ac perditæ, plebi captiua, & interceptæ, quæ aut perijt, aut luget? De qua etiam si quid superest, totum calamitatis est; quæ cuncta aut mœstitudine est auxia, aut lachrymis exhausta, aut orbitate prostrata: in qua nescias penè cuius sit fors peior ac durior interfectorum, aut viuientium. Tantæ enim sunt miserie superstitum, ut infelicitatem vicine mortuorum. Ludicra ergo publica, Treuiri, petitis, vbi quæso exercenda? an super busta & cineres, super ossa & sanguinem peremptorū? Quæ enim urbis pars his malis omnibus vacat? vbi nō cruor fusus, vbi non strata corpora, vbi non concisorum membra lacerata? Vbi que facies captæ urbis, vbi que terror captiuitatis, vbi que imago mortis. Iacent reliquæ infelicissimæ plebis super tumulos defunctorum suorum, & tu circenses rogas? Nigra est incendio ciuitas, & tu vultum festiuitatis vsurpas? Lugent cuncta, tu lætus es? Insuper etiam illecebris flagitiosissimis, Deum prouocas & superstitionibus pessimis iram diuinitatis irritas. Non miror planè non miror tibi euenisse mala quæ consecuta sunt: Nam quæ tertia excidia non contexerunt, quarto petierunt.

Infestatio magistratum.

Sal. lib. 7. **S** tatuunt non adulterandum, & primi adulterant: statuunt non furandum, & furantur: quamuis penè non possum dicere quod furentur; non enim sunt quod agunt, furta, sed latrocinia. Punit enim iudex in alio peculatum, cum sit ipse peculator: punit rapinam, cum ipse sit raptor: punit sicarium, cum ipse sit gladiator: punit effraiores claustrorum, & ostiorum, cum ipse sit euerfor urbium: punit exspoliatores domorum, cum sit exspoliator prouinciarum. Atque hoc vtinam illi tantum qui in potestate sunt positi, & quibus ius exercendorum latrociniorum honor ipse largitur. Illud grauius ac magis intolerabile, quod hoc faciunt, & priuati ipsædem ante honoribus functi. Tantum eis adeptus semel honor dat beneficij, ut semper habeant ius latrocinandi. Adeo etiam cum destiterint, ad administrandum potestatem habere publicam, nō desunt tamen ad latrocinandum potestatem habere priuatam; ac si leuior est potestas illa quam habuerunt iudices, quàm hæc, quam priuati habent. In illa enim

eis sæpè succeditur, in hac nunquam. Ecce quid valeant statuta legum, ecce quid proficit diffinitio sanctionum, quas illi spernunt maximè qui ministrant. Sanè ad parendum humiles abiectique coguntur; compelluntur iussis obtemperare pauperculi; & nisi obtemperauerint, puniuntur. Eandem enim rationem in hac re habent, quam in tributis.

Soli iussis publicis seruiunt, sicut soli tributa soluunt: ac sic in ipsis legibus, & in ipsa iusta rerum præceptione maximum iniustitiæ scelus agitur, cum ea minores quasi læra obseruare coguntur, quæ maiores iugiter quasi nulla conculant.

(··)

Finis Libri Decimi quarti.

DE FORMA, ET CHARACTERE SACRÆ ELOQVENS T I AE.

LIBER DECIMVSQVINTVS.

HÆRET intemis affixa sensibus nostri Theophrasti memoria, qui licèt naturam expleuit viuendo, nobis tamen immaturus obiisse videtur; tantum sui desiderium bonis omnibus reliquit. Et eius quidem virtutes posterior ætas intuebitur, nec ynquam de tanti viri sapientia, fide, religione, constantia, & assiduis in propagandâ Crucis gloria laboribus conticecet. Scis ipse N. qualis, & quantus fuerit, nec apud imperitum loquor. Mihi quidem virum illum planè admirabilem in hac ferrea hominum ætate, quasi auri generis particulam ostendisse natura videbatur, cuius vita perpetua fuit vitiorum censura, norma motum, clarissimarum virtutum imago; Vox autem iuge quoddam sapientiz cœlestis oraculum. Erat illi ingenium velox, pectus sapientiz, & virtutis ferax, mens actis, præcelsa, & voluctibus (vt ita dicam)

Concionatoris egregij laus.

flammis semper accensa; Quæ neque asperitatibus rerum imminuta torpesceret, neque blanditijs oppressa conuieret. Corpus etiam ipsum laboris patiens, atque illius staturæ & maiestatis, quæ tantæ mentis pondus commodè sustentaret. Cumque à puero magnarum artium fontes imbibisset, quibus prodesset aliquando mortalibus posset, non se vnus vrbs parietibus conclusit, sed magno animo in totius generis humani commercium emisit. Emicuit tum illa non ancillantis facundiz misera quædam necessitas, sed vis dicendi quædam ineluctabilis, quam timerent improbi, venerarentur boni, ipsi terrarum principes formidarent simul, & diligerent. Et cum per tot annos in his concionum fluctibus iactarentur, numquam in exhaustus ille fons arefcebatur, sed vt Oceanus, qui aquas cœlo, & terris præbet, in suis semper curibus totus est, atque integer, sic ille se rebus humanis ita impendebat, vt dare quidem posset, nihil posset deperdere. Nec mirum si tam diuturnus ingentis illius Oratoris vigor fuit, hærebat